

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

XLIV. ÉVFOLYAM

4. SZÁM

FOLYÓIRATA

BUDAPEST, 1931

MÁJUS

SZERKESZTŐSÉG,
hová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
BUDAPEST,
I., Avar-utca 15., III., 7.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:
MOLNÁR OSZKÁR

Tagsági vagy előfizetési díj
évenként 8 P. Az egyesülettel és
lappal kapcsolatos minden befi-
zetés, reklamáció POCZA JÓZSEF
egyesületi pénztáros címére (Bpest,
V., Báthory-u. 12., IV.) küldendő.
Hirdetések megegyezés szerint.

A győri közgyűlést május 13.-án tartjuk!

Az autonóm hatás elve a nevelésben.*

A nevelés hatás a növendékre. E hatások különfélék. A legfontosabb a heteronóm és autonóm hatások megkülönböztetése. A régi pedagógia a kívülről jövő heteronóm hatásokra helyezte a súlyt, a modern pedagógia az autonóm hatást tartja legfontosabbnak.

De bárhonnan induljon is ki a hatás, igazi hatássá csak úgy válik, ha a növendék azt elfogadja, magáévá teszi, vagyis autonóm módon a maga iniciatívájából indítja meg a maga cselekvését. Minden hatás csak úgy lesz igazi nevelő hatássá, ha autonóm hatássá válik. Ezen fordul meg a nevelés sikere. Nem lehet valakit akarata ellenére a maga hozzájárulása nélkül tökéletesebbé tenni. Az ember nem lehet a saját közreműködése nélkül, szinte önkénytelenül, mintegy tudtán kívül erényessé.

A nevelés feladata kulturális értékek megvalósítása a következő nemzedékben. De a kulturális értékek megvalósításához szükség van az illető egyén saját közreműködésére.

Át akarjuk adni a kulturájakat a felnövekvő növendéknek. De ez az átadás nem egyoldalú működése a nevelőnek, ehhez elengedhetetlen kiegészítő az átvevő és az átvevő aktív közreműködése. A *pedagógiai aktusnak* az a lényege, hogy a növendék erre az aktusra beállítja magát. Ez a beállítást az autonóm hatás kezdőpontja.¹

A tudást nem lehet átadni. Minden tudás minden lélekben újra keletkezik. Mindenki maga építi fel tudását a maga lelkében. Ezért legnagyobb jelentőségű az autonóm hatás, melyet maga a növendék gyakorol magára. Az ösztönzést kaphatja kívül-

* Előterjesztette a szerző a párisi V. erkölcsnevelési kongresszuson.

¹ A pedagógiai aktusnak elemzését s a heteronóm és autonóm hatások megkülönböztetését már megkíséréltem a IV. Conférence internationale de psychotechnique-en, Páris 1927. (L. Comptes-Rendus de la IV. Conférence Internationale de Psychotechnique, Paris, F. Alcan, P. 171. L'analyse de l'action éducative.)

ről, az anyagot is veheti hozzá kívülről, de a lelki folyamatot önmagában csak ő maga indíthatja meg. Ezért oly fontos alap-törvény az autonom hatás törvénye.

Az autonom hatás törvényén alapszanak mindazok a törekvések, melyek a növendék öntevékenységét igyekeznek megindítani. Ezt jelenti az, hogy „a gyermekből kiindulva“ (dem Kinde aus!) kell tanítani, hogy nem ismereteket kell a növendékbe belekényszeríteni, hanem neki magának kell alkotónak (schöpferisch) lennie. Ez az elv a munkaiskola alapelve, azaz a növendéknek kell dolgoznia, a növendéknek kell kérdeznie, a növendéknek kell cselekednie. A növendék legyen aktív, a tanár legyen passzív, a növendék az alkotó, a föltaláló, a kísérletező, az utánczó, a cselekvő, — míg a nevelő csak legfőljebb kezdeményező, ösztönző, lelkesítő, de leginkább csak megfigyelő és őrködő.

Mindezt az újabb pedagógia az „öntevékenység“ névvel jelöli. De a lényeg nem az öntevékenység, hanem az autonom hatás, a heteronom hatásnak elfogadása, az ösztönzésnek az elfogadása, a magáévá tétele, akarása, s ennek alapján autonom módon való cselekvés, önmagára való hatás, autosuggestio, s ily módon a cselekvés megindítása.

Nem elég az öntevékenység valamely cselekvés elvégzésére, minden meggyőződés és igazi törekvés nélkül. Az öntevékenység csak úgy értékes igazán, ha abban a növendék egész lelkével és igyekezetével részt vesz, annak célját akarja, s e cél elérésére törekszik. Ezért több az, ha az öntevékenység sokszor hangsúlyozott elve helyett azt mondjuk, hogy az autonom hatás elve alapján állunk.

Ezen az alapon áll a *munka-iskola* (Arbeitsschule) iránya is, midőn a munka elvét hangsúlyozza, ezt az elvet valósítja meg *Montessori*, mikor a kisdetek nemcsak önmaguk tevékenyek, hanem azért tevékenyek, mert a célt elfogadták, magukévá tették. *Decroly* iskolájában ez az alapelv uralkodik, valamint a *Dalton-Plan*-ban is, mert a növendék maga választ föladatot, melyet föl akar dolgozni.

Ezt teszi alapelvvé *Claparède*, midőn a functionalis nevelés fogalmát megalkotja. Ugyancsak ez az alapelv uralkodik a *Petersen-féle* „életközösség iskolájában“ (Jena-Plan).

Mindezekben nem az a lényeg, hogy a növendék önmaga tevékeny, hanem az, hogy a növendék a célt *magáévá teszi*, önmaga tüzi ki a maga számára, s akarja.

Mindezeknek igazi alapja a növendék lelkének az a beállítása, melyet autonom hatásnak lehet nevezni, s mely kezdődik a cél, feladat vagy munka elfogadásával, a szándékkal, elhatározással, folytatódik az annak megvalósítására irányuló törekvéssel, kísérletezéssel, munkával, s végződik az önneveléssel, az önuralommal.

Nyilvánvaló tehát, hogy a nevelésnek az autonom hatás elvén kell alapulnia, s a heteronom hatás is csak akkor értékes, ha autonom hatássá lesz.

Az autonóm hatás elve tehát általános elv, mely egyaránt érvényes a nevelés egész területén, de legfőképp az erkölcsi nevelés terén, mert hiszen itt az a lényeges, hogy a növendék a célt, a jót, az erényt, önmaga akarja, s ne külső kényszer hatása alatt, hanem saját elhatározásából cselekedjék. *Dr. Weszely Ödön.*

A kémia tanítása a tanulók munkája alapján.

A tanítással foglalkozók örömmel tapasztalják, hogy újabban nemcsak a kiváltságos szakemberek, hanem a tanító- és nevelőmunkát végző nagy tömegek is odaadó szeretettel foglalkoznak pedagógiai kérdésekkel. Mindjobban tudatosává válik bennük az a gondolat, hogy az ország fennmaradása, fejlődése, tökéletesevé a jövő nemzedéktől, annak testi és lelki fejlettségétől függ.

A tanítás munkájának miként való elvégzése nagy gondot okoz és felelősségérzetet ébreszt. A pedagógiai irodalom termékeinek tanulmányozása ma már nemcsak pusztán tudásért, hanem inkább a tanításban való alkalmazásért történik. Ezeknek, a távoli multra is vonatkozó tanulmányozásoknak eredménye az, hogy a tanítási gyakorlatban sokszor újnak látszó eljárások hirdetői esetleg több száz esztendővel ezelőtt költöztek el az őket meg nem értő világból. Eszmékként hirdetett tanai csak több emberöltő után váltak gyakorlattá. A lassú fejlődésnek ez a menete: gondolat, hosszú pihenés s csak azután gyakorlati alkalmazás.

A tanulók munkája alapján végezhető tanításnak is ilyen lassú a fejlődése. A nagy genfi pedagógus oly egyszerű szavakkal hirdette s mégsem talált meghallgatóra, annál kevésbbé a gyakorlatban való keresztülvívőre. Ami tanítóink és tanáraink közül bizonyára igen kevesen vettek róla tudomást.

Ha visszatekintek a múltba s emlékezetembe idézem, hogyan tanultam mint kis és nagy diák, továbbá hogyan tanítottam mint kezdő, majd tapasztaltabb tanár, a módszer tekintetében nemcsak változást, de feltétlenül haladást is látok. Az első tanítóm a könyvből pontosan kijelölte az óra anyagát. Ezt otthon szórul-szóra meg kellett tanulni. Magyarázatról, szemléltetésről szó sem volt. A következő órán a lecke felmondást a tanító a könyvből követte. Változatosabb volt a tanítás a középiskolában. Itt már sokszor magyarázatot is hallottam, de hogy az elmondottakat szemléltetni is lehetett volna, arról fogalmam sem volt. Későbbi éveimben a kémiával és fizikával kapcsolatban két ízben láttam szemléltetni, de természetrajzból soha. A felsőbb iskolákban elég sokat szemléltettek s ezekből okulva, kezdőtanár koromban — a lehetőségeket tekintetbe véve — én is szemléltettem. A szemlélteti anyag összegyűjtésére és feldolgozására jobb tanulóimat is felhasználtam. A külföldi áramlatok hatása alatt mi sem volt természetesebb, mint a tanulók tevékenységét minél jobban igénybe venni s a tanítandó anyagot minél inkább az ő munkájuk árán elsajátíttatni.

A mai felfogás szerint a tanuló igazi tudásra csak úgy tud igazában szert tenni, ha azt saját munkájával szerzi meg. A felfogás — mint már hangsúlyoztam — nem egészen új, mert elméletben már több száz éve mint eszmény s pár évtized óta mint gyakorlat is megvan. Hova-tovább általánosabban terjed s remélhető, hogy egyetemessé is válik. Természetes, hogy ez sem jelenti az utolsót és a legjobbat, mert megszűnnék a haladás.

Aki nem rövidlátó, kénytelen elismerni, hogy az emberiség, az eszmék, a módszerek fejlődnek. Alig melegeztünk bele valamibe, máris újabbat, jobbat akarunk. A távoli jövőbe ugyan bajos volna jósolni, de valószínű, hogy már a következő évtizedekben is nagy változások várhatók a tanügyben is. A közeljövőben megszűnik a kötött, szigorúan kötelező, szinte törvénycikkre emlékeztető tanterv. Helyette részletes útmutató lesz az irányadó. Az órákra beosztott, időhöz kötött s kötelező pontossággal betartott tanmenet is értékét veszti. Az órarend is enged merevségéből, mert a véletlenül keletkezett, de nagyon hasznosan felhasználható alkalmaknak legnagyobb ellensége a kötött órarend. A tankönyvek inkább olvasókönyvekké válnak, melyeknek stílusa kellemesebb s tartalmuk nem szigorú ismeretanyag.

A tantermek nem lesznek rideg padokkal felszerelt helyiségek, hanem kellemes, virágokkal, művészi képekkel és szobrokkal feldíszített munkahelyek. Ezekben a kedves otthonokban a tanár csak vezető, nevelő és irányító lesz. A tanulók az ő utbaigazításai alapján sajátítják el a mai és a jövő életet. A legtöbb tudnivalót a megfelelő helyszínen fogják tanulmányozni. Az egyoldalú mult emlézése helyett többoldalú mult okosabb megismeréséből tanulják meg a jelent s bepillantanak a jövőbe. Elmarad az emlézés, a fölösleges ismeretek ideiglenes megszerzése, helyettük az élet, a művelődés és tökéletesedés lesz a főcél. A még további haladás természetesen az elért eredményektől fog függni.

Ezekután foglalkozzunk azzal, milyen a tanulók munkáján alapuló tanítás? Az a tanítás, amikor a tanuló csak mint hallgató, szemlélő szerepel, nem lehet teljes értékű. Ilyenkor abban sem lehetünk biztosak, vajjon mindenki megértette-e, sőt még abban sem, hogy oda figyelnek-e tanulóink. Eredményt ugyan így is elérhetünk, de annak legfőbb rúgója valószínűleg az lesz, hogy a leckét a következő órán ki is kérdezzük. Egészen más az, ha a tanuló maga foglalkozik a tétellel, a tanulandó anyaggal. Ő maga kísérletezik, vizsgálgat, szemlél, gyűjt, dolgozik, figyel a bekövetkezendőket. Ha nem tudja megérteni, nem tudja folytatni, magyarázatot kér. Egyszóval az új ismeretet, az új törvényszerűséget, a készséget, az ügyességet, a gyakorlatot a tanuló saját munkája árán szerzi meg, a tanár csak irányító, vezető, segítő, tanácsadó és összetartó, egyszóval vezére a tanításnak.

A tanulók munkája alapján való tanítás majdnem minden tantárgynál érvényesül. Legmagasabb fokon szerepelhet a magyar nyelv- és irodalomban, de hasonló mértékben a kézimunka, rajz,

gazdaságtan, mennyiség, fizika és torna tanításánál. Igen nagy százalékban érvényesül a kémia, biológia, ének és zene tanításánál. Talán kevésbé a földrajz, történelem, pedagógia és alkotmánytan ismereteinek elsajátításánál.

E tanítási módszernek rendkívül sok előnye van. Elsősorban gondolkodtató, kéz- és észügyesítő. Könnyű és biztos megértést nyújt. Az így szerzett ismeretek szilárd és igazi tudást eredményeznek. Legbiztosabb útmutató a további foglalkozásra és önálló kutatásra. Leköti a figyelmet és szórakoztatva tanít. A tanulók örömmel várják az órákat és szeretik az iskolát.

A sok előny mellett a módszernek bizonyos hibái is vannak. Az egyik hiba pl. az, hogy a tanárra — látszólagos passzivitása mellett — óriási munkatöbbletet ró. A kísérleti tudományoknál ez az idő legalább is a kétszerese a rendes heti óraszámnak. Az órán nagy figyelmet és körültekintést kíván, óra után pedig pontos és hosszú ideig tartó előkészületet. Ilyen módon tanított kísérleti tudományok nagyobb pénzüsszeget is kívánnak részben a felszerelés, részben pedig az elhasznált anyag beszerzésére. Azonban megnyugtatónkra legyen mondva, hogy ez az összeg még tízede sem annak, ahogy az ember első pillanatban gondolná. Egy további hiba az is, hogy a munkaeszközök elhelyezésére maiaknál sokkal nagyobb helyiségek is szükségesek. Ez természetesen is, hiszen amihez eddig egy eszköz volt elegendő, ahhoz ma már 10—40 szükséges. Azonban itt is az a megnyugtató, hogy a helyiségek nagysága nem 10—40-szer nagyobb a mainál, hanem legtöbbször 1—2-szerese is elegendő. Miután növendékeink ügyessége, gondolkodása még kezdőfokon van, ebből az is következik, hogy ezzel a módszerrel nem lehet annyi anyagot elvégezni, mintha ezt maga a tanár végzi. Természetesen azt se várjuk, hogy a vizsgálatok ú. n. szép eredményűek és mutatósak legyenek. Legalább is a kísérleti tudományoknál a vizsgálatok egészen mások lesznek. Soknak talán a fegyelem sem fog tetszeni, hiszen ahol dolgoznak, ott a légy zümmögése nem hallatszik. Azonban ettől nem kell félnünk, mert a fegyelmet sokféleképpen lehet értelmezni.

Ezek után az volna a kérdés, hogy a jelen körülmények mellett mennyiben lehet ezen módszert megvalósítani? Itt kénytelen vagyok hangsúlyozni, hogy a keresztülvitelnél különösen a kísérleti tudományoknál nagy nehézségek mutatkoznak. Az első az volna, hogy a sok száz kísérleti eszköznek kereskedelmi értéke igen tetemes összegbe kerül. Azonban azt is hangsúlyozhatom, hogy azok legnagyobb százaléka házilag is elkészíthető, amikor a szükséges anyagra a készülékek értékének legfeljebb 2—5 százaléka kell. A másik nehézség az, hogy a tanulók létszáma nagy. 40 diákkal egyszerre kísérletezni alig lehetséges. E bajon úgy segíthetünk, hogy az osztályokat bizonyos órákon kétfelé osztjuk. 20 tanulót kettes csoportokra osztva, csak 10 kísérleti eszköz szükséges. Ezekon kívül engednünk kell a tankönyvekbe felvett anyag mennyiségéből is. Ez annál könnyebben megy, mert a tan-

terv nem is részletezi az anyagot. Jobb a lényegesebb, gyakorlatibb dolgokat elsajátítani, mint lényegtelenekkel megtoldva, felesleges munkát végezni.

Az elhangzottak után rátérek arra, hogyan valósítom meg az elmondott elvek alapján a kémia tanítását. Ismeretes, hogy a tanító- és tanítónőképző-intézetekben a szervetlen kémia, ásványtan és közöttek anyagának ismertetésére az I. o.-ban heti 2 óra elmélet és 1 óra gyakorlat, a szerves kémiára és a módszertanra heti 2 óra — melyből évi 20 óra gyakorlatra fordítható — van engedélyezve. Az I. osztályban a gyakorlati óra meg van osztva s akkor legfeljebb csak 20—20 növendék dolgozik. Én a gyakorlati órákat is a szükség szerint ú. n. elméleti óráknak tekintem, mert nem is tudok a kettő között különbséget tenni. Legtöbbször úgy az elméleti, mint a gyakorlati órán a tanulók kísérletei, tehát a tanulók munkája alapján tanulunk.

A kísérleti eszközöket útmutatásaim alapján, segítségem mellett a tanulók csinálják. Egy-egy kísérlethez szükséges eszközök száma rendszeren 10, de a szemléleti anyagból 40—45, vagyis annyi, ahány növendékem van. A kísérleti eszközök készítésénél a jószág, célszerűség, olcsóság mellett az esztétikai kívánalmak is lényeges szerepet játszanak. A szép elsajátíttatása nem egy, hanem minden tanár kiváltsága és kötelessége.

Könnyebb tárgyalás céljából arra törekszem, hogy a sok kísérlettel járó egységek (pl. a levegő alkotórészei, az oxigén, a víz szétbontása, a hidrogén, a szénsav stb.) tárgyalása a megosztott órára essék. A tanár így egymásután kétszer irányítja a tanulók munkáját, de kevés a növendék, tehát csak félannyi készülékre van szükség s a vezetés is könnyebb. Ezzel talán a tankönyv sorrendjét megbolygatom, de ebből különösebb zavar nem származik.

Rátérve a részletekre, azok tárgyalása a következő módon történik. A levegő ismertetése a megosztott órára esik, midőn csak 20 tanuló foglalkozik. Ilyenkor egymás mellett ülő 2—2 tanuló külön-külön megkapja a szükséges eszközöket. Megbeszéljük és rendezzük a levegőről addig szerzett ismereteiket, majd kísérlettel vizsgáljuk annak tulajdonságait és alkotórészeit. Végül a tapasztalatok alapján összefoglaljuk és felírjuk az összetételét. Az oxigén és tulajdonságainak a vizsgálata is megosztott órán történik. Itt is két-két tanuló kap a vizsgálatokhoz szükséges teljes felszerelést. A kísérletezés lehetőleg egyszerre történik, természetesen megfelelő utasítással és beszélgetéssel. A víz szétbontása és a hidrogén megismerése az előbbiekkal teljesen hasonló módon tanítható. Ilyen természetű egység a széndioxid is.

Kristályrendszerek tanulmányozásánál minden tanuló megfelelő számú, fűzfavesszőből készült tengelyrendszert és megfelelő papirlapot kap. A tétel így egyszerre tanulmányozható. A kristályok ismertetésénél minden tanuló agyagból készít különböző kristályokat s azokon tanulmányozza szerkezetüket. Az ásványok fizikai tulajdonságait is közösen vizsgáljuk. A fontosabb, elemi

népiskolában is tanítandó ásványokból annyi példány van, amennyi a tanulók létszáma. Ásványtani órákon minden tanuló kézbe kapja a tanulandó ásványokat.

Minden növendék készít magának mérleget. Ezen megtanulja a szilárd és folyékony testek súlyának mérését, a különböző ásványok fajsúlyának meghatározását. Segítségével százalékos adatokat készít. Kristályosítás és szűrés is külön munka.

Minden növendék megtanulja az üvegcső-munkálatokat, dugókészítést, egyszerű készülékek összeállítását. Közönségesebb savak, bázisok és sók elemzését minden tanuló külön-külön, de egyidőben végzi a megosztott órákon. Egyes ásványok és kőzetek bányászása, technológiai eljárások vetítógéppel való szemléltetése, az eljárások ilyen tanulmányozása, azok megismerése legalább félig a tanulók munkáján alapul.

Kirándulunk a közelebbi bányákba (Gellérthegy, Svábhegy, Bohn-féle téglagyár stb.), ahol mindenki tanulmányozza az ott előforduló ásványokat s gyűjt is belőlük. A megosztott órákon mindenki külön-külön ásványokat is határoz s ásványgyűjteményt állít össze. Minden tanuló gyűjteményében legalább 30, a népiskolában is szükséges ásvány és kőzet van.

A IV. osztály kémiai anyaga már kevésbé alkalmas a tanulók munkáján alapuló vizsgálatokra. Azonban itt is található egy pár alkalmas egység. Ilyen: különböző szénvegyületek elemzése, száraz lepárlás (világítógázgyártás), lángvizsgálatok, keményítőkészítés (buza, árpa, rozs, borsó, bab, lencse, burgonya, rizs, kukorica), szeszeserjedés, ecetkészítés, festékgyártás. Ezeket minden tanulóknak el kell végeznie. Tekintettel a rendelkezésünkre álló kevés időre, valamint a szükséges anyag költséges voltára, az u. n. házi-szerek készítését felváltva csinálják a tanulók. Így is olyan jártasságot szereznek, hogy leírás alapján az effajta anyagokat maguktól is megtudják csinálni.

Jaloveczky Péter.

A tanító és a rajz.

Egyesületünk XX-ik közgyűlésének megnyitó beszédében *Párvy* Endre elnökünk érintette a tanítóképzők rajztanítását is és megállapította, hogy működő tanítóink és tanítónőink nagyrésze nélkülözi a biztos és készségteljes szakrajzi tudást. Feltette azt az eszmét idevonatkozólag, hogy vagy a tantervet kellene szakszerűbben a képzőintézetek speciális kívánalmaihoz szabni, vagy esetleg a heti rajzórák számát felemelni.

Ez év első hónapjaiban Kecskeméten a tanfelügyelőség pedagógiai értekezletet tartott a körzetébe tartozó tanítóság számára, mely alkalommal több, a különböző szőnyegen forgó tárgyhoz szóló tanító beszédéből hasonló értelmű megállapítás hangzott el. Az t. i., hogy a képző-intézetekben folyó rajztanítás nem egészen a leendő tanítói hivatás követelményeinek szemmelartása mellett történik.

Megállapíthatjuk, hogy ilyen természetű és értelmű észrevételek mindig sűrűbben hangzanak fel és azt is, hogy ezen a dolgon lehet is, kell is segíteni, de hozzá tehetem mindjárt, hogy azt a szakadékot, mely az iskola és az élet között van, mi rajztanárok vettük legelőször észre és egyénileg megkíséreltük azt áthidalni. És ha eme törekvésünk nem mindig sikerült, azt sok, de majdnem minden esetben rajtunk kívül álló okok gátolták meg.

Nehéz a rajztanár helyzete a képzőintézetekben. Túlterhelt iskolatípusban, csekély óraszámmal, igen gyakran rosszul vagy alig felszerelt rajzszeretéssel, szűk, rossz világítású rajzteremben végzi igen sok rajztanár a tanterv által előírt tananyagot. Pedig ha csak ezt végzi el és akármilyen lelkiismeretesen is, küzdve a fent elmondott nehézségekkel, még mindig nem nyújtott eleget, mert a tanítói pályán a rajzkészségnek, a fejlett ízlésnek annyi ága-boga fordulhat elő, hogy azt alig lehet felsorolni. A tanítónak nemcsak demonstratív rajzokat kell táblára vetni tudni gyorsan, világosan, értelmesen minden tantárgy köréből, de konyvitania kell a vetületi, ipari rajzhoz is, mert iskolai felszerelések készíttetése, kisebb építkezésekkor csak a tanító képes a mesteremberekkel rajz által érintkezni. De ezenkívül, ha falujában, a környéken valamilyen népies művészet van, neki kell azt is meglátnia, felkarolnia, esetleg irányítólag hatnia rá. Hát a díszítés! Ki írja fel a falu és az iskola legkülönbébb vonatkozású díszfelírásait? Az órarendet? És még sok mást és mind e sokágu rajzkövetelésnek megfelelő rajzkészséget heti két óra alatt nyújtunk a jövőd tanítónak.

Növeli a nehézséget az, hogy tanítói szakrajzról beszélni alig lehet. A tanítónak általános rajzképzettségének, alapos képzettségének kell lennie, mert csak akkor tud eleget tenni az élet és pályája kívánalmainak. Nem mondhatjuk, hogy a demonstrációs táblai rajz szakrajz. Legfeljebb technikájában, t. i. a kréta és tábla szakszerű, de egyébként nagyon is általános rajzkészültségének alapszik. Aki egyébként jól és értelmesen rajzol papíron ceruzával, az a táblára is felvázolja a szükséges rajzokat, fordítva: akár hány évig rajzolgat valaki krétával táblára, ugyan meg nem tanult vele soha egy egyszerű fizikai eszközt pld. a táblára felvázolni.

A zenetanításnál magától értetődik, hogy a növendékeknek zenegyakorlásra idejük és módjuk legyen — nos, ha véletlenül valamelyik növendék rajzával nem készült el és odahaza kísérel meg pótolni elmaradását, már szó éri a rajztanár portájának elejét: ne adjon házi feladatot, ne terhelje túl a növendékeket, végeztessen el mindent óra alatt! Mintha a rajzórák is nem 60 percből állnának!

Nagyon helyesen mondja elnökünk, hogy a középfoku iskolák és a tanítóképzők rajztanítása között nagy különbség van. Ez a nagy különbség csak kis részben nyugszik a táblai szakrajzoláson. A különbség abban van, hogy az általános műveltséget nyújtó középiskolák rajzoktatása csak kiegészítő része,

esetleg csupán ornamentikája az iskola által nyújtott művelődésnek, ellenben a képzőintézetekben bizonyos foku rajzi készséget még a leggyöngébb tehetségű tanítójelöltnek is el kell érnie. A képzőintézetekben nemcsak rajzolni kell megtanítani minden növendéket, de a rajztanítás alkalmával tudatossá is kell tenni minden rajzi feladatot, meg kell azt világítani a pedagógia, lélektan reflektoraival is. Itt nemcsak rajzol a növendék, de át kell élnie a rajzolás és rajzolni tanítás lelki élményeit is. Hozok fel idevonatkozólag egy példát is. Majdnem minden rajzfeladat a vázolásból kezdődik s ez a lerajzolható feladat ugynevezett nagy befoglaló formájának felvázolásából indul ki és ebből halad tovább a részletek felé. Nos, a középiskolák rajzóráin tökéletesen elég, ha ezt csak bemutatja és azután rászoktatja a tanár növendékeit erre a sorrendre, de nem elég ez a tanítóképzőintézetekben, mert ott ezt az eljárást meg is kell okadatolnia. Meg kell magyarázni a növendékeknek, hogy milyen káros, ha a részletekkel kezdjük a rajzot, hogyan fáj el megfigyelőképességünk mindjárt az elején s nem lesz képes a lényegre észrevenni és együtt tartani később. Megmagyarázzuk, hogy miért kell hunyórtva néznünk a lerajzolható modellre; mi az alapja a vizírozásnak, az egy szemmel és kinyújtott karral tartott mérőpálcikával megállapítható arányoknak; a hideg és meleg színek lélektani alapját stb. Hogy pedig a rajztanítás így történhessék, ahhoz a heti 2 óra nagyon kevés.

Nem mondom, hogy a jelenleg érvényben levő rajztanterv hibátlan, emberi munkában mindig van és lesz is javítanivaló, de a képzőintézetek rajztanításának eredményesebbé tételéhez, a való élet követelményei közelebbviteléhez nem a tanterv megváltoztatása a legelső feltétel, hanem a következők: 1. fel- emelt óraszám, 2. rajzpedagógiai szempontból megfelelő rajzterem, 3. kellően felszerelt rajzszerző és 4. megértő környezet. A felsorolt pontok mindenikéről oldalakat kellene és lehetne is írni, azonban ez alkalommal legyen elég megvilágítanom röviden az egyes pontokat.

1. A mai heti 2 óra alatt olyan rajzkészséget, olyan öntudatos rajzolni tudást nyújtani, amilyent a tanítói pálya megkíván, eltekintve a legkiválóbb tehetségű növendékektől, lehetetlenség. Mint fent említettem, nem elég a tanítóképzők rajzóráján egy vázát kitenni és rajzoltatni a növendékekkel, hanem a növendékek előtt világossá is kell tenni, meg is kell okadatolni azt az utat, amelyiken a váza helyes rajza elkészülhet. És nemcsak technikailag, de lélektanilag is.

2. Ha a rajzterem világítása rossz, területe szűk, a növendékek elhelyezése lehetetlen, ahol a rajzterem berendezése a kézimunka- tanítást célozza, akkor és ott minden pedagógiai küszködés hiába- való. Ha a rajzterem befogadóképessége, mondjuk, csak 30 növendéknek elég, abba 40—45 növendéket rajzolni tanítani lehetetlen. Éppen olyan ez, mintha azt kívánnák a zenetanártól, hogy egy zongorán egyszerre három növendéket tanítson.

3. A rajzszertár felszerelése ne legyen a kilyukadt teafőzők, fületlen vázák lomtára, hanem a rajzpedagógia szempontja szerint összeválogatott tanszerek gyűjteménye. A modellek mellett néprajzi, műtörténeti, iparművészeti szakmunkák és műlapok is rendelkezésre álljanak. Különösen ügyelni és törekedni kell arra, hogy az illető vidék népművészeti tárgyai képviselve legyenek a szertárban. Csak itt és ekkor szereti és ismeri meg a leendő tanító népünk művészetét és kezd lelkében kifejlődni ez irányban az érdeklődés.

Az utolsó számú pontról felesleges írnom bővebben. Egy mondatban így foglalom össze: ne érezze a rajztanár mindenben, kezdve a rajzszertára gyarapításán, hogy ő az utolsó.

Szunyoghy Farkas.

EGYESÜLETI ÉLET.

M E G H I V Ó.

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének 1931. május hó 13-án (szerdán) d. e. ½11 órakor Győrött, a városháza közgyűlési termében tartandó

XXI. RENDES KÖZGYŰLÉSÉRE.

1. Elnöki megnyitó.
2. *Barcsai Károly*: A tanítóképző-int. tanítás módszere és a személyiség.
3. A főtitkár évi jelentése az egyesület működéséről.
4. A pénztáros és a számvizsgáló bizottság jelentése.
5. *Mihalik József*: A tanárság anyagi helyzete.
6. Esetleges indítványok tárgyalása. (Az Alapszabályok 37. §-ának f) pontja szerint nyolc nappal a közgyűlés előtt írásban kell az elnökséghez benyújtani.)
7. A jövő évi közgyűlés helyének megállapítása.

Az elnökség.

*

Megjegyzés. Ha esetleg valaki már pénteken érkezik Győrbe, elszállásolást kaphat, ha május 10-ig a főtitkárnak bejelenti. Budapestről legcélszerűbb a szombaton reggel 7 óra 25 perckor induló gyorsvonattal utazni, mely d. e. 9 óra 55 perckor érkezik Győrbe. A közgyűlést követő közös ebédre — egy teríték ára 3 P — május 12-ig lehet a főtitkárnál jelentkezni. A visszautazásra d. u. 4 órától este 11 óráig egy személy- és három gyorsvonat áll rendelkezésre. — A közgyűlés napjára a közokt. minisztérium azokban az intézetekben, melyekből a tanárok nagyrésze résztvesz a közgyűlésen s így a tanítás zavartalan menete nem biztosítható — szünnapot adott. Ahonnan csak annyian jönnek el, hogy a tanítások megtarthatók, az otthon maradt kartársak helyettesítik a közgyűlésre távozottakat.

Emlékirat a gyakorlóiskolai tanítók előlépése, 35 évi szolgálata és gyakorlóiskolai tanári címe ügyében. Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmányára 1930. évi december hó 19-én és 1931. évi március hó

16-án tartott üléseinek határozata alapján mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék elrendelni, hogy:

1. a *gyakorlóiskolai tanítók 5%-a, a polgári iskolai és gyógypeagógiai tanárokhoz hasonlóan, akikkel a 9000/1927. M. E. sz. rendelet szerint egyébként egyenlő anyagi elbánásban részesülnek, szintén bejuthasson a VI. fizetési osztályba;*

2. a *teljes nyugdíjra jogosító szolgálati idejük 35 évben állapíttassék meg;*

3. *részükre a gyakorlóiskolai tanári cím adassék meg.*

Kegyelmes Urunk! Ezeknek a kéréseknek támogatására bátorokdunk a következőket felsorolni:

ad 1. A gyakorlóiskolai tanítóóság sérelemnek érzi, hogy a 9000/1927. M. E. sz. rendelet értelmében nem érheti el a VI. fizetési osztályt. Ez a gyakorlóiskolai tanítók munkájának elismerése és anyagi díjazása tekintetében visszaesést jelent az 1927. év előtti állapotokhoz képest. A gyakorlóiskolai tanítóknak a tanítóképzésben való nagy jelentőségét és az állással járó nagy munkát mindig azzal ismerte el a magas minisztérium, hogy fizetésüket sokszor kétszeresére emelte fel a tanítóóságával szemben. Az 1868. évi 38. t.-c. szerint a gyakorlóiskolai tanító fizetése, lakáson kívül, évi 700 frt. volt, holott ugyanakkor a népiskolai tanító csak 300 frt. fizetést kapott. Ezt a törekvést mutatja a 9000/1927. M. E. sz. rendelet is, mely a kinevezés napjától egy fizetési osztállyal magasabb fizetést biztosít a gyakorlóiskolai tanítóknak, mint a népiskolai tanítóknak. Teljes meglepéssel és örömmel fogadta a gyak.-iskolai tanítóóság munkájának ezt az elismerését. Ez az elismerés azonban csak a gyakorlóiskolai tanító fiatalabb éveiben érvényesül, mert a 50-ik szolgálati évtől kezdve a tanítóóság is eléri a VII. fizetési osztályt. Ehhez járul még az is, hogy a tanítóóság arravalóbb tagjai igazgatók lesznek, melyért nyugdíjba is beszámítható külön díjazás jár. Esetleg kántori, ipariskolai vagy más külön munkáért olyan díjazást kapnak, mellyel jóval felülmúlják a gyakorlóiskolai tanítók jövedelmét, akik a mintatanításokra való gondos előkészület, a nagyszámú és terjedelmes tervezetek javítása, a növendékeknek próbatanításokra való előkészítése miatt nem is érnek rá más elfoglaltság vállalására, de a melytől el is vannak tiltva azzal, hogy a „gyakorlóiskola tanítójának bármennyű más elfoglaltsága csak a gyakorlati kiképzés rovására történhetik.”

Jogos tehát a gyakorlóiskolai tanítóóság azon kérése, hogy az az elismerés, melyet fontos munkájukért kaptak azzal, hogy a tanítóóagnál egy fizetési osztállyal előbbre helyeztetek, a 50-ik szolgálati évük után is megmaradjon, s ha nem is mindnyájan, de legalább 5%-uk a polgári iskolai és gyógypedagógiai tanárokhoz hasonlóan, a kikkel különben a fizetés és előrehaladás tekintetében egy elbírálás alá esnek, 30 évi szolgálat után a VI. fizetési osztályba előlépjén. Legyen szabad megjegyezni még, hogy a gyakorlóiskolai tanítók létszáma oly csekély — mindössze mintegy 70, ebből állami tanító és tanítónőképző-intézeteknél 30, ami azt jelenti, hogy az állami tanító- és tanítónőképző-intézeti gyakorlóiskolai tanítók közül legfeljebb 2 jutna a VI. fizetési osztályba.

ad 2. A gyakorlóiskolai tanítói munkásság egyike a legnehezebb és legterhesebb foglalkozásoknak. A napi 8—10 félórás mintatanításra való gondos előkészületen, a gyermekek írásbeli dolgozatainak, a tanítóképző-intézeti növendékek gyakorlati tanításainak átnézésén és átjavításán felül a folytonos önképzés, az újabb törekvések figyelemmel kísérése minden percét lekötik. Nevelnie, fegyelmeznie úgy kell, hogy a tanításain jelenlevő tanítónövendékek benne követendő mintaképet lássanak. Nem

könnyű munka ez, s öregedő emberre, 35 évi szolgálat után szinte megbírhatalatlan terhet ró. S míg más tanítóknál igazgatói, szakfelügyelői állással, esetleg egy-egy kevesebb óraszámú osztály átvételével meg lehet könnyíteni a munkát, a gyakorlóiskolai tanítón ily módon segíteni és könnyíteni nem lehet. A tanítóképzés elsődrendű érdeke tehát, hogy a gyakorlóiskolai tanítók 35 évi érdemes és nehéz munka után mehessenek teljes illetményvel nyugdíjba.

ad. 3. A gyakorlóiskolai tanító a tanítóképzésben a tanítóképző intézeti tanárság egyenrangú munkatársa. Az ő munkálkodásán nyugszik a gyakorlati kiképzés jó része, ami pedig a tanítóképzés legfőbb feladata. A gyakorlóiskolai tanítót tanártársai és a növendékek egyaránt tanárnak szólítják. Amíg azonban a kérdés hivatalosan nem rendeztetik, előfordulhatnak a tanári testületeken belül, de az iskolán kívül is, olyan esetek, melyek a gyakorlóiskolai tanítót, önhibáján kívül, kényelmetlen helyzetbe hozzák. A címkérdés rendezése minden esetre igen kívánatos és a *gyakorlóiskolai tanár*-i cím megadása annál is inkább indokolt, mert hiszen a gyakorlóiskolai tanítók állásuk elnyeréséhez szakvizsgálatot tesznek és ennek sikerétől függ gyakorlóiskolai tanítói kinevezésük. A gyakorlóiskolai tanári cím megadásával a gyakorlóiskolai tanítóság kárpótolhatnák azért is, hogy pályáján semminemű, rangban, címben kifejezésre jutó előlépési lehetősége nincsen, mert nem lehet c. igazgató, igazgató, iskolálatogató, szakfelügyelő, stb.

Meggyőződéssel valljuk, hogy előterjesztett kérelmeink meghallgatása a gyak. isk. tanítók munkakedvét fokozná, a gyak.-isk. tanítói állás értékét nagyban emelné, miáltal ez az igen fontos, nehéz és felelősségteljes állás a tanítóság legkiválóbbjai részére is kívánatossá válnék. A mai tanítóság ennek az állásnak az elnyerésére nem törekszik, mert az számára sem anyagi, sem állásbeli előnyt nem jelent. Mivel a VI. f. o. megnyitása, a 35 évi szolgálati idő és a gyakorlóiskolai tanári cím megadása arra buzdítaná a törekvő és kiváló tanítókat, hogy magukat képezve gyakorlóiskolához kerüljenek, ezáltal a tanítóképzés szintje is jelentékenyen emelkednék, újból alázattal kérjük Nagyméltóságodtól előterjesztett kérelmeink teljesítését. Vagyunk Budapest, 1951. április 10-én. Nagyméltóságodnak legmélyebb tisztelettel *Kiss József* főtitkár, *Párvy Endre* elnök.

Az Egyesület választmányának tagjai. Elnökség: Párvy Endre elnök, Frank Antal dr., Móczár Miklós, Tabódy Ida, Becker Vendel dr., Hamar Gyula alelnökök, Kiss József főtitkár, Mihalik József titkár, Molnár Oszkár szerkesztő, Pócza József pénztáros, Éber Rezső ellenőr, Jaloveczky Péter házalap-vezető.

Választmányi tagok a régi választmányból: 1. Balázs Béla. 2. Barabás Endre. 3. Barkáts Mária. 4. Bartal Alajos. 5. Éber Rezső. 6. Frank Antal dr. 7. Gerencsérné Szánthó Jolán. 8. Gömöri Sándor. 9. Gyulainé Grátz Márta. 10. Hamar Gyula. 11. Harmos Sándor dr. 12. Herczegh Kamilla. 13. Jaloveczkyné Czinkovszky Kornélia. 14. Juhász Imre. 15. Keszler Károly. 16. Kostyál Ilona. 17. Kőrös Endre dr. 18. Lechnitzkyné Jancsó Gabriella. 19. Marczéllly Kornél. 20. Németh Sándor. 21. Novy Ferenc dr. 22. Répay Dániel. 23. Roda Mária. 24. Sarudy Ottó. 25. Sebestyén Erzsébet. 26. Snasel Ferenc. 27. Straub Ferenc. 28. Schön István. 29. Szemere Samu dr. 30. Szontagh Katalin. 31. Tscheik Ernő. 32. Váradi József. 33. Végh József. 34. Wagner János. 35. Woyciechowskyné Lajos Mária dr.

A fentiek választmányi tagsága a választmány legközelebbi megújításakor, 1952-ben (Alapszabály 52. §. g. pontja) lejár.

1930-ban választott tagok: 1. Amler Antal. 2. A. Gludováczy Emma. 3. Bartha Károly dr. 4. Barcsai József. 5. Benkóczy Emil. 6. Berényi Irén. 7. Boesckay István. 8. Dobossy Elek. 9. Ehrlich Antal. 10. Gerhard Béla. 11. Gulyás István. 12. Homor Imre. 13. Irtzing Ferenc. 14. Jakab Ferenc. 15. Kiss Sándor. 16. Kovács Dezső. 17. Kovács Ernő. 18. Kövessy Jenő. 19. Laszczik Ernő. 20. vitéz Lenky Jenő. 21. Litkey Péter. 22. Mácsay Károly. 23. Móczár Miklós. 24. Nádler István. 25. Papp Ferenc dr. 26. Révész Györgyi. 27. Rónai Sándor. 28. Szarka Lajos. 29. vitéz Széky Pál. 30. Tabódy Ida. 31. Váczy Ferenc. 32. Vízihányó Károly. 33. Zoltán Béla.

A fentiek választmányi tagsága 1934-ben jár le.

Választmányi póttagok: Barabás Tibor (104). Drozdy Gyula (87). Haitz Ella (85). Hatvani Lajos (96). Kenyeres Elemér dr. (120). vitéz Losonczy György (151). Novák József dr. (113). Székely Zoltán (97). Takács Béla (104).

A zárójelben levő számok a választás alkalmával kapott szavazatok számát jelentik. A póttagok behívása a kapott szavazatok arányában történik. (Alapszabály 51. §.)

IRODALOM.

Lázár Károly: *Népoktatásunk szervezete.* Szervezeti útmutató és segédkönyv. Sárospatak, 1930. 160 kis 8° oldal. A szerző kiadása.

A tanítóképző-intézeti és a népisk. új tantervek évek óta forrásai újabb tankönyvtermelésnek mindaddig, amíg az írók szükségletet látnak el és a fogyasztás mértéke a vállalkozást megokolja. Elismeréssel nézünk azokra, akik a tankönyvkiadás mai nehéz helyzetében vállalják a kockázatot és saját költségükön jelentenek meg szükséges, hasznos könyveket. S mindjárt kijelenthetjük, hogy új szervezettanra nagy szükségünk volt s a „hézagpótló“ jelzőt Lázár szervezettanára nem a szónak már-már frázisszerűvé vált értelmében használjuk.

De nemcsak az új tantervek tették szükségessé új szervezettani tankönyv írását. A háború az idő ütemét meggyorsította s ha a sok tanügyi újítás egyes részleteiben kísérletezésnek tekintendő is, az 1921. évi XXX. t.-c. (az isk. köteleesség teljesítésének biztosításáról), a testnevelési törvény és az 1926. évi VII. t.-c. (érdekeltségi népisk. stb.) sokat módosítottak a háború előtti népnevelésen. Ezeket, mint lényeges változtatásokat, a tanítóképzés nem hagyhatja figyelmen kívül. Szervezettanra vagy legalább kiigazításokra, pótlásokra különben gyakran lenne szükség, mert ezen a téren sincs lezárt állapot. Messze tűnt mögénk az a nyugodt kor, melyben egy-egy tankönyv 50—100 kiadást is megért s századokig élt az iskolákban.

Előbbi tankönyveink a tantervi anyagot megfelelően összegyűjtötték és elrendezték, mégis szárazak és túlságosan aprólékosoknak mondhatók, nem találják az anyagot elég élvezhető formában. Lázár könyve egyrészt az anyag biztos kézzel való összeválogatásában, másrészt a feldolgozás modernebb módjában határozottan meghaladja amazokat. Ha a szervezet adottságait mint tényeket el is kell fogadnunk, mégsem elég ilyen tankönyvben ezek puszta közlése. Meg kell a jelen helyzetet okolnunk, hiszen a szervezésnek olyan problémái is vannak, melyek nagyjából teoretikusan megkonstruálhatók. Az iskolaszervezés sem elszigetelt ténykedés; sok tényező eredője. Gyakorlati adottságok mellett elméleti álláspontunk is vezet. Számolnunk kell a történeti fejlődéssel, társadalmi

és politikai helyzettel. Tanulmányainkat ezek helyezik szélesebb alapokra. A perspektívát adó ablakokat nem szabad becsukni. Utasításunk mondja: A tanár... „a tényleges állapotok elemzése alapján keresse a forrásokat, melyekből valamely intézmény keletkezett vagy melyek szükségessé tették a hivatalos rendelkezéseket;” ...„az iskolaszervezet a tanítóképző-intézetben nem jogi ismeret, sem közigazgatási gyakorlat, hanem pedagógiai tanulmány.” Lázár könyvében a legszükségesebb elméleti álláspont és a történeti fejlődés vázolója szerves kapcsolatban együtt van a tényleges állapot rajzával. Ezt tartjuk főérdemének. Figyelme a lényegre kiterjed.

A megírás általában sikerült, csak a Bevezetés első része (alapvonalak) nehézkes, túlszűfolt fogalmazású növédekünknek. Az előszóból megtudjuk, hogy a pedagógiai kapcsolatokat *Imre* Sándor alapján tárgyalja, ki a kéziratot is átnézte, történeti és statisztikai forrásokul pedig *Fináczy* Ernő és *Kornis* Gyula közismert műveit használta a szerző. Még ilyen jellegű tárgy megírásából sem kell a szerzőnek szükségképpen kizárni önmagát, az őszinte véleményalkotást. Lázár a tényeket sok helyen kíséri megjegyzéseivel, amelyek az annyira szükséges természetű, előrelendítő, tárgyilagos kritikai szellemet ápolják növendékeinkben. Így pl. beszél a rosszul értelmezett takarékoságról, mely valóban sok mindent bénít meg. Idézi Eötvös alapelvét: „az oktatás terén minden monopolum káros”: stb.

Lázár szervezettannának határozott előnye az is, hogy a felekezeti iskolák szervezeti kérdéseinek nagyobb figyelmet szentel. Ezt az alcímben is kifejezésre juttatja: „Utmutató... lelkészek és lelkészjelöltek szá-mára”. Az autonómiával összefüggő problémákat (hatóságok, államsegély, a jelenleg válságos terményfizetés stb.) a szükséghez mérten részletezi. Hazánkban, melynek népiskoláit az 1925/26. évi adatok szerint 71%-ban a hitfelekezetek tartották fenn, ez csak természetes, habár az államsegélyek fokozatos csökkenése sokat küzködő felekezeti iskoláinkat mind nehezebb helyzetbe hozza.

A könyvet elsősorban és alaposan előreláthatólag tanítónövendékek forgatják, pedig nagyon hasznos lenne működő tanítók és iskolaszéki elnökök, tagok stb. számára is az az egységes látóköri, amit belőle nyerhetnek. Arra azonban csak kivételes esetben számíthatunk, hogy ez utóbbiak tényleg belemélyednek tanulmányozásába. Ezért kell túlnyomóan a tanítóképzés érdekeit szemelőtt tartani a megírásában. S ezért vetődhetik fel az a kérdés: célszerű-e az apróbb betűkkel szedett, de a terjedelmet mégis jelentékenyen megnövelő történeti részeket ide bevenni, mikor az V. évfolyam három órás neveléstörténeti anyagában sokkal alaposabban megvilágíthatjuk a kérdések történeti oldalát? Ebből a szemszögből nézve e kérdést, a történeti rész mellőzhető.

Elismerő megállapításaink mellett mozaikszerűen pár részletre, kisebb hiányokra, kiigazítani való helyekre is rá kell mutatnunk anélkül, hogy teljességre törekednénk. A joggal remélt új kiadás bizonyára hasznát látja ilyen hozzászólásoknak. A tanterv megkívánja, hogy a külföldi népoktatásra való vonatkozások is szerepeljenek. Ezt hiába keressük, pedig legalább a külföldi tankötelezettségről, iskolafenntartókról stb. közölni kellene az általános kereteket és igen kevés statisztikát. Nem találjuk (csak pár szóban kellene!) az általános irányú továbbképző-népiskola tárgyalását. Csak ép említi a játszóteret, iskolai kertet, gyakorlóterületet, de megjegyzésekkel nem kíséri. Igazgatói és tanítói szobáról sem beszél, pedig nagyobb iskolákban szükség van rájuk. A tanterem mesterséges világitása is kérdés tárgya lehet. A leltárról megfeledeznek. A közigazgatási bizottság hatásköre szempontjából irányadó törvények közé teljesség kedvéért a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. évi XXX. t.-c. fel-

veendő. A tanítói önképzés céljaira szolgáló folyóiratok közé a *Néptanítók Lapján* és a *Természettudományi Közlönyön* kívül be kellene venni irodalmi, történelmi, szociológiai, művészeti, sport folyóiratokat is. Az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 58. §-a nem mondja ki, hogy az oktatás nyelvét az iskolafenntartók határozzák meg. Rövidítései és írásmódja helyenkint következetlen, („adminisztráció“), s itt-ott sajtóhibák maradtak a szövegben.

Célszerű lenne, ha a tartalomjegyzék az anyag nagyobb fejezeteinek címét s így a könyv beosztását is feltüntetné. Egy-két jól összeállított táblázatot találunk a szöveg között, de ideális lenne a szöveg közé vagy talán mellékletként beiktatni skémát az iskolaszervezetről, vázlatrajzot pl. a padok adatairól, néhány jól megválogatott grafikont, diagrammot és térképet, hogy növendékeink az ilyen természetű tárgy modern feldolgozását szemléljék tankönyvükben. Igaz, hogy ez megdrágítaná a munkát, de talán nem túlságosan.

Lázár könyve a *Gyakorlati Pedagógia Kézikönyvtárának* VII. kötete. Kissé szűkíve viseli a *Népoktatásunk Szervezete* címet, mert a kötetben ennél több van nemcsak az elméleti pedagógiai és történeti vonatkozásokkal. A Tanterv e tárgynak szerencsésebben az Iskolaszervezetten nevet adja s így sorolja fel az anyagot: I. Iskolaszervezet. (A közökt. többi ágazatai is!) II. Gyermekvédelmi intézmények. III. Népművelési intézmények.

Szószерinti betanulásra a tárgy természetéből következőleg is nehéz a szöveg, hiszen csak a népoktatást tárgyaló részben (21—142. old.) kb. 240 sorszám (1., 2., 3. stb.) és 150 betűzés: a), b), c), stb. jelzi a felosztásokat.

Lázár Károly gondosan elkészített, hasznos munkáját melegen ajánljuk azok figyelmébe, akik a saját és növendékeik munkáját megkönnyíteni és az eredményt fokozni törekcszenek.

Rozsondai Károly.

Psychológiai tanulmányok. Prof. dr. Ranschburg Pál tiszteletére írták tanítványai, külföldi és hazai tisztelői és munkatársai. Szerkesztette dr. *Schnell* János. 65 ábrával. A Magyar Gyógypedagógiai Társaság kiadása, Bpest, 1929. VIII + 493 l. Ára 30 P.

Ez a munka a pszichológia, gyógypedagógia, a gyermeklélektan, a pedagógia, az orvospszichológia, a lelki patológia, a pszichoterápia, az ideganatómia és ideggyógyítás területeiről tartalmaz dolgozatokat. Hazai és külföldi kiváló szakemberek avatott tollal kel versenyre ebben a munkában, hogy *Ranschburg* professzor alkotásának jubileumi megörökítéséhez a legértékesebb kutatások eredményét adja.

Ranschburg Pál életét és a kísérleti lélektani laboratórium keletkezésének és munkásságának részletes és áttekinthetően világos képét a mű szerkesztője írta meg. Minket, tanítóképzői tanárokat külön is érdekel, hogy a kiváló kutató kísérleteinél már a kezdet stádiumában is ott voltunk s *Nagy* László és mások is a Magyar Gyermektanulmányi Társaság útján élénken felkarolták és támogatták vizsgálódásait, majd pedig a tanítóképzőintézet tanárok továbbképző tanfolyamain tartott kísérleti lélektani előadásait élveztuk és azokból sokat valószínűleg meg lélektani tanításunkban és kísérleti lélektani felszerelésünkben is.

A bevezető életrajzon kívül a könyv négy részre oszlik. Bennünket, pedagógusokat az első kettő érdekel közelebről, a harmadik és negyedik rész inkább az orvos-lélektan, ideg- és elmeorvostan problémáival foglalkozik hazai és külföldi kiváló szerzők magyar, német, francia, olasz nyelvű cikkeiben. Az első rész a lélektan, a lélektani módszertan, a hibapszichológia és a pszichotechnika köréből tartalmaz dolgozatokat. Az

összehasonulás és egybefolyás jelenségéről *Kollarits Jenő*, a kvalitatív felfogási formák kérdésével *Netschajeff A.*, az emlékezés- és kifáradásról *Sommer*, a pszichotechnika válságáról *Juhász Andor*, a nyelvbtlások lélektani elemzéséről *Schmidt Ferenc* irtak.

A második rész túlnyomórészt gyógypedagógia témákat dolgoz fel. A gyógypedagógiai laboratórium és a gyakorlati gyógypedagógia vonatkozásairól *Egenberger Rupert*, az értelmileg fogyatékos gyermekek beszédzavarairól *Heller Theodor*; az erkölcsükben veszélyeztetett gyermekek gyógyító neveléséről, mint meg nem oldott problémáról *Éltes Máttyás*; a siketek számtantánításáról *Michels Fülöp*, a pedagógiai-pszichológiai vizsgálatok céljáról és módszeréről *Nagy László*, a gyógypedagógia fejlődéséről és Ranschburg működésének szerepéről *Tóth Zoltán*, a süketnéma gyermekek emlékezetéről *Vértes O. József* irtak értékes dolgozatokat.

A munka gyógypedagógiai jellege uralkodó ugyan, de a normális érzékű és értelmű gyermekek nevelésével foglalkozó szakember is igazán mélyenjáró és a szakszerűség legkényesebb igényeit is kielégítő felvilágosításokat talál ebben a gondolatokkal súlyos és értékes munkában, amelyre kartársaim figyelmét örömmel hívom fel. *Mácsay Károly*.

Győri Vilmos: *A polgáriskola gondolatának kialakulása*. Kiadta az Orsz. Polgári Iskola Tanáregyesület, Budapest, Stephaneum, 1929. 153 l. Ára 10 P.

Győri Vilmos műve méltó előzménye Sághelyi Lajos könyvének, melyet folyóiratunk f. évi első számában ismertettem. A jónévű szerző címben jelzett könyvét előszóval és a felhasznált források jegyzékével kezdi. A könyv következő lapjai, a 8. oldaltól a 146-ik oldalig bezárólag a polg. iskola kialakulásának történetét tartalmazzák 1868-ig, helyesebben addig az időpontig, míg Csengery Antal, az iskola létesítésének törvénybe foglalója, nem lép a polgári iskolai mozgalom élére. A harmadik rész függeléként a heidelbergi, lipcsei, a bajor, a Mager-féle, az ascherslebeni, elberfeldi, hannoveri, az Entwurf által létesített, a Hofmann-féle, a badeni, a Wiecke-féle, a Gräfe-féle s végül az 1860-ban szervezett osztrák polgári iskolák (realiskolák) óratervét közli ügyesen összeállított, szemléletes táblázatban.

A történeti fejtegetés két részre oszlik: az első a polgáriskola gondolatának, pedagógiájának és szervezetének Németországban, a második pedig Magyarországon való kialakulását és fejlődését ismerteti. A németországi rész a középkori iskolázást a XV. századig, majd a humanizmus, reformáció és ellenreformáció, az empirizmus és racionalizmus, továbbá a felvilágosodás, végül a neohumanizmus közszellemet formáló erejét ismerteti s ezzel kapcsolatban azoknak a polgáriskola gondolatára, pedagógiájának s magának az intézménynek kifejlődésére, megvalósulására gyakorolt hatását mutatja be.

A polgáriskola őst nem az u. n. Stadtschule-ban, hanem az u. n. Schreib-, Brief-, vagy Rechenschule-ban, vagy amint később a városok által fenntartott nyilvános alakjait nevezték: a deutsche Schule-ban találjuk meg. Az egyházi transzcendens szellemű középkori iskolázáson ez volt az első reformhajtás, mert a polgárság vagyonosodásával kapcsolatban ez az iskola épült fel a realizmus, a praktikusság s a hasznóteljő munka elvén. A reformáció és ellenreformáció korában az iskolázást a teológiai-transzcendens álláspont, sőt egyenesen a felekezeti szempont vezérelte. A reformáció és ellenreformáció a humanizmussal szövetkezett s így az iskolákban a nemzeti és reális szempont érvényesülése kátyúba süllyedt, vagy csak csendes térfoglalásra kényszerült. A nevelés újkor a XVII. század első évtizedeivel kezdődik, amidőn a modern

gondolkodás meghozza a maga gyümölcsét: az empirizmust és racionalizmust, amelyek következményeikkel csakhamar az iskolába is bevonultak s az oktatás célját, anyagát, eszközeit és módszerét lassan, de biztosan átalakították.

A harmincéves vallásháború után a fejedelmek, államférfiak, pedagógusok világosan látták, hogy a szynylódó, tönkretett gazdasági és szellemi élet reorganizációjában az iskoláé a legnagyobb szerep. Az iskolák reformálása ismét általános óhaj, de főmozgatója most nem a felekezeti, hanem a világi érdek.

A XVII. század végén a polgáriskola gondolata nem ösztönös megérzés többé, mint volt az előző századokban. Francke, Semler, Hecker és mások világosan megéreztek koruk kulturális szükségletét. Megláták, hogy a polgári foglalkozásra törekvő ifjaknak jövendő hivatásuk fontosságához mért új iskolafajra van szükségük: egy latin nélkül való, nemzeti nyelven, szemléltetve tanító iskolára, amelyben a reális tárgyak (a mennyiségtan, természettudományok, földrajz, kézimunka és rajz) az oktatás főtárgyai.

A felvilágosodás százada a hasznosságot kereső irányzatával rendkívül kedvezett a polgári iskola gondolatának. A XVII. században az új iskolatípus csak mint praktikus irányú általánosan nevelő iskola élt, de most belőle leválik a merően szakirányú oktatás (ipari, kereskedelmi stb.) gondolata is. Ez a század termeli ki a „polgáriskola pedagógiáját“, amelynek megalapozója Resewitz (1725—1805), a kopenhágai reálisiskola igazgatója. Munkájában tudományosan elemzi kora társadalmának rétegeit. Rámutat a tudós és polgár kultúr szükségletére. Új iskolatípusra van tehát szükség, amelyben „a tudománynak a polgárra nézve szükséges és hasznos elemeit“ kell tanítani, érzékeit és értelmét fejlesztő empirikus módszerrel. Az iskolaszervezések és javaslatok egész seregét mutatja még be Győri könyvében, amelyekről ily rövid ismertetés körében — bármennyire szeretném is! — még csak vázlatosan sem emlékezhetem meg.

Győri gazdag lelki világának, alapos felkészültségének legékesebb bizonyítéka az a szép, de bátran mondhatom, igen szép fejtegetés, amelyet „Az új humanizmus, a humanizmus és realizmus küzdelme (XIX. század)“ címen mutat be olvasóinak. Jól megértjük belőle, hogy a politikai kormányzatnak mily nagy mértékben függvénye az iskola. Kicsendül belőle a „vadfilológusok“ s a „piszkos utilisták“ harca. „A polgáriskolák hívei a természettudományok (fizika és kémia) és a közgazdasági élet hatalmas fejlődésétől támogatva elszántan küzdöttek a reál- (polgári) iskolák és a realizmus jogaiért. A humanizmus és a realizmus harca a klasszikus és modern szellem harca volt. A konzervativizmus a humanizmussal fogott kezét és egyetértően a polgári (reál-) iskolában a valóságosság és a forradalom fészket látták. A liberalizmus a realizmus pártján állt. Időnként együtt győztek és buktak.“ A maga hatalmát féltő gimnázium nem egyszer szívesen ölekezett a modern élet kényszerítő hatása alatt formálódó reállal vagy polgárral, de mindannyiszor kiderült, hogy egy intézményben való összeházasításuk mesterkéltnél s csak különválva tölthetik be igazi hivatásukat.

A XIX. század is megszülte az új irány harcosai között a maga jeleseit (főként Spilleke és Mager). Az elméleti tervek és tényleges iskolaszervezeteknek ismét egész csoportját mutatja be a könyv írója. Fejtegetéseiből kitéjük, hogy hiába érte a polgári iskolát akármennyi támadás, az a haladó életet szolgálta s ezért lassan, de biztosan győzedelmeskedett. A polgáriskolából vált le a XIX. század elején a reálisiskola azzal a céllal, hogy tudományos irányú előképzettséget nyújtson a polytechni-

kumra (ma műegyetem). A polgáriskola pedig maradt továbbra is a nemzet zömének, a produktív munkát végző nagy polgári társadalomnak praktikus irányú általánosan nevelő iskolája.

A polgáriskola gondolatának magyarországi kialakulásáról szóló fejtegetéseit a szerző iskolatörténeti szempontból igen helyes korhatárolással öt fejezetben tárgyalja u. m.: Az iskolázás Mária Terézia koráig. Az iskolaügy 1740—1790-ig. A közoktatásügy 1790—1825-ig. A reformkorszak s Az abszolutizmus kora. Mindegyik kort a nemzet közszellemébe fonódó újabb gondolat választja el a régiebtől. Fel kell tételeznünk, hogy idegenajkú városi polgárságunk az első korszakban nálunk is megvalósította a „városi iskolákat“, illetve a németországi „Schreib-, Rechnen- és deutsche Schule“-kat. Sajnos azonban, hogy ezek az iskolák „teljesen kívül álltak a magyarság érdeklődésén és közművelődésén. Magyarra, nemzetivé nem váltak.“

Iskolázás terén a mohácsi vész okozta sebeket a reformáció és ellenreformáció igyekezett gyógyítani. A művelődés eszméje azonban „a hitben jártas, a felekezethez hű, a klasszikus irodalomban otthonos ember volt.“ A magyar iskolázást új, reális irányú, hasznosságra törekvő pedagógiai mozgalom szele csak a XVII. század második évtizedétől érinti, amelyben a főérdem a protestánsoké (Apáczai Cseri, Bél Mátyás, Szőnyi Nagy István, Keresztury Pál, Comenius, Bárány György stb.). Ezek a törekvések azonban nálunk még nem mélyültek el odáig, hogy belőlük a polgáriskola gondolata kialakulhatott volna, vagy idegenből idetelepítve, gyökeret verhetett volna. Nem volt magyar a polgári osztály. „A német elem kezébe jutott az ipar és a kereskedelem.“ A nemességet lebecsülő polgárság ellenségeskedése nem kedvezett a realizmus jegyében meginduló új művelődési irányzat iskolákban való meghonosodásának. Bécsnek sem volt érdeke, hogy az ipart űző városi polgárság kulturális nívóját emelje.

A polgáriskola gondolatát először az első Ratióban találjuk meg. Ez a szabályzat kimondja, hogy a népiskola egyik fajának, a *normális iskolának* és a *grammatikai iskolának* tekintettel kell lennie arra, hogy a tanulók egy része iparos, vagy kereskedő lesz, vagy egyéb életpályát választ, ha az iskolát elvégezte.

A Ratio rövid életű volt. Vele azonban a polgáriskola gondolata nem lett a múlté, sőt egyre erősbödött. Tessedik Sámuel szarvasi ág. h. ev. lelkész 1779-ben szervezett iskolája már a polgáriskola gondolatának megvalósulása. Az első ilyenmű új intézményt pedig, amely a Bürgerschule nevet viselte, a pozsonyi ág. h. ev. hitközség szervezte 1785-ben.

A következő korszakokban részletesen, alapos tanulmányozásra valló módon fejtegeti Győri a sokféle javaslat és tervezettség sorsát. Mindezekből kiderül, hogy még a reformkorszakban is „a németajkú lutheránus városi polgárság karolta fel legjobban a polgáriskola gondolatát.“ Az új intézmény megszilárdulásától ugyanis nemcsak iparuk és kereskedelmük továbbfejlődését, kulturális színvonaluk emelkedését, hanem a most erősbödő magyar nemzeti irányzat által veszélyeztetve látott nemzetiségiük megvédését is remélték. Győri rámutat arra, hogy a polgáriskola gondolata ebben a korban már teljesen bekapcsolódott a magyar faj kultúrmozgalmába és az országgyűlések munkaprogramjába. Most eszmélt rá a magyar közvélemény arra, hogy az új iskola-típus a közgazdasági pályáktól, az ipari és kereskedői foglalkozástól idegenkedő magyarságot a produktív pályákra tereli és „a hiányzó erős magyar polgári középosztályt“ megteremtheti s végül a német polgárság megmagyarosítását elősegíti.

Az abszolutizmus korának Entwurfja teljesen a németesítés szol-

gálatában állt. Érdeme, hogy megszervezte külön iskolatípusban a reáliskolát 3—5 éves tagozatban, amelynek alsó tagozatát polgáriskola néven is emlegette. Az új intézmények élére politikai szempontból teljesen megbízható, magyargyűlölő igazgatókat neveztek ki.

A Bach-rendszer bukása után 1861-ben a királyi helytartótanács vette át a közoktatásügy vezetését s a német és cseh tanárok elhagyták hazánkat. Ettől az időtől kezdve jelentkezett hazai reáliskoláinkban az a törekvés, hogy a matematikai és természettudományi tárgyakban, mint a polytechnikum előkészítő iskolái, tisztán tudományos oktatást adjanak.

A polgáriskola kifejlődése során hazánkban is odajutott, ahova Németországban: megmaradt a *polgári középosztály gyakorlati irányú, általánosan nevelő iskolájának*. Schwarcz Gyula 1866-ban megjelent egységes magyar közoktatásügyi szervezetében a polgáriskola már mint külön iskolafaj jelenik meg a gimnázium és reáliskola mellett azzal a céllal, hogy az eleminél magasabbfokú műveltségre vágyakozó, de produktív életpályákra törekvő ifjúságnak, a leendő magyar polgári osztálynak gyakorlati irányú általánosan nevelő iskolája legyen. Ebből az elgondolásból indult ki két év múlva Csengery Antal is, a polgáriskola első törvényes megalapozója.

A könyv minden lapja elárulja, hogy Győri a polgáriskola múltjának egyik legkiválóbb ismerője hazánkban. Felhasznált irodalmi forrásai is erről tanuskodnak, mert azok nevezett kérdésben a legjelesebb íróktól valók. Könyvén megérezzük, hogy a polgáriskola problémája évek hosszú során át foglalkoztatta. Igen becses, valóban hiányt pótló műve nagy értéket jelent pedagógiai irodalmunkban. *Dr. Tóth Antal.*

Emlékkönyv Négyessy László hetvenedik születésnapja alkalmából. Szerkesztette **Pintér Jenő**. Közrebocsátotta a Magyar Irodalomtörténeti Társaság. Bpest, 1931. Egyetemi-nyomda. 215. l.

Szép és méltó emléket emelt a Magyar Irodalomtörténeti Társaság a magyar tudományosság érdemes nesztorának ezen tartalomban gazdag, kiállításban díszes Emlékkönyv kiadásával. A legnevesebb szakemberek közül sokan, számszerint harmincan álltak össze, hogy Négyessy László életművét egy nagyszerű szintézisbe foglalják és minden oldaláról bemutassák.

Az Emlékkönyvet *Horváth János* budapesti egyetemi tanár cikke nyitja meg, aki tömören és egészen egyéni módon értékeli a nemzeti irodalomtörténet-művelésnek azt az új szemléletét, amely Négyessy munkásságában kidomborodik. *Gulyás Pál* Négyessy dolgozatainak és munkáinak pontos repertóriumát adja, és pedig évenkénti sorrendben. *Alszezhly Zsolt* irodalmi tanulmányait ismerteti, *Badics Ferenc* középiskolai tanári pályáját vázolja. Ezután jönnek a következő kisebb-nagyobb cikkek: *Baros Gyula*: N. L. és a magyar közlélek, *Borbély István*: N. L. és XIX. századi irodalmunk, *Brisits Frigyes*: N. L. egri évei, *Császár Elemér*: N. L., a kritikus, *Császár Ernő*: N. L. a tanárképzés szolgálatában, *Décsi Lajos*: N. L. és XVI—XVII. századi irodalmunk, *Farkas Gyula*: N. L. külföldi kapcsolatai, *Gálos Rezső*: N. L. és XVIII. századi irodalmunk, *Hankiss János*: N. L., az egyetemi tanár, *Horváth Cyrill*: N. L. és a magyar verstudomány, *Kéky Lajos*: N. L. a Kiszfaludy-Társaságban, *Kristóf György*: N. L. és őstörténelmi kutatásaink, *Morvay Győző*: N. L., a szónok, *Pap Károly*: N. L. és Beöthy Zsolt barátsága, *Pintér Jenő*: N. L. a Magyar Irodalomtörténeti Társaságban, *Pitroff Pál*: N. L., a pedagógus, *Sajó Sándor*: N. L. a Középkolai Tanáregyesületben, *Sík Sándor*: N. L. és XX. századi irodalmunk, *Szász Károly*: N. L. akadémiai drámaírói, *Szinnyei Ferenc*: N. L. és középkori irodalmunk, *Tolnai Vilmos*:

N. L., a nyelvtudós, *Várdai Béla*: N. L. a Szent István Akadémiában, *Viszota Gyula*: N. L. a Magyar Tudományos Akadémiában, *Zlinszky Aladár*: N. L., a tankönyvíró, *Zolnai Béla*: N. L. és középiskolai tanítványai és *Zoltány Irén*: Emléksorok N. L. ünneplésére.

Az Emlékkönyv cikkeinek e pusztja felsorolásából egy dolog világlik ki: a könyv minden cikke más-más nézőpontból N. L. személyiségével és tudományos irodalmi munkásságával foglalkozik. E tekintetben előnyösen üt el a szokásos emlékkönyvektől, amelyek rendszerint a tanítványok, tisztelők és szaktársak heterogén tartalmú dolgozatait tartalmazák, ellenben azzal, akinek emléket emelni akarnak, alig foglalkoznak. A Négyessy-emlékkönyv iskolapéldája annak, hogyan kell egységes s az ünnepelet életértékét sok szempontból bemutató emléket emelni.

Az Emékkönyv Négyessy arcképét és kézírásának hasonmását is hozza. Izléses kiállítás a Egyetemi-nyomda hozzáértését dicséri. Szívesen ajánljuk magyar nyelv- és irodalomműveléssel foglalkozó kartársaink figyelmébe és ezenkívül mindenkiébe, akit a jelen magyar élet e vezető egyéniségének élete és munkássága érdekel.

x.

Dr. Cholnoky Jenő: *Magyarország földrajza*. Tudományos Gyűjtemény 101. Danubia könyvkiadó, 1929. Pécs. 167 lap.

Habár a magyar földrajzi irodalom az utóbbi években meglehetősen lendületet mutat, még ma sem mondható gazdagnak. Különösen szegény pedig éppen a magyarországi vonatkozású részekben. Itt-ott ugyan jelentek meg kisebb-magyobb geográfiai munkák, amelyek a magyar föld egy-egy szűkebb darabjának részletesebb tájleírását adják, az ország valamennyi területének tudományos feldolgozásától azonban még távol állunk. Annál nagyobb örömmel kell fogadnunk és üdvözlönlünk Cholnoky professzornak, a magyar föld legkiválóbb ismerőjének fenti címen megjelent könyvét, amely hazánk földrajzának teljesen új feldolgozását adja. Ez a mű ma egyedüli, amely a legújabb tudományos kutatások eredményeinek felhasználásával az egész magyar földről — ha a fenti okok miatt nem is tökéletes részletességű — de kerek, összefoglaló természeti képet nyújt. És mint ilyen, kitünő szolgálatot tesz első sorban a földrajz tanároknak, tanárjelölteknek és tanítóknak, de világos, könnyen érthető stílusával, közvetlen, népszerű előadásmódorával élvezetes és tanulságos olvasmányul szolgál a laikus közönségnek is.

Cholnoky új földrajzában a Dráva-Száva közét és az Adriai tengerpart vidékét kivéve, egész Magyarországot tárgyalja. Legbelsőbban hazánk földjének szerkezetével, hidrográfiajával és települési viszonyaival foglalkozik. Az egyes nagyobb földrajzi egységeket külön-külön ismerteti s így az Alföldnek, Dunántúlnak, Északnyugati- és Északkeleti-Felvidéknek, továbbá Erdélynek tájleírásaiból mozaikszerűen rakja össze az egész Magyar-medence földrajzi képét.

A könyv bevezetése a magyar földnek Európában való elhelyezkedéséről szól. Magyarország Európa három szerkezeti részének, a dél-európai lánchegységek, az északnyugat-európai romhegységek és a kelet-európai táblavidek találkozási helyén van. De itt találkoznak a Mediterráneus, óceánikus és a kontinentális klímaterületek is és ezeknek megfelelően centrális helyzetben van növényföldrajzi, állatföldrajzi, sőt emberföldrajzi tekintetben is. „Magyarország tehát mindenképpen valóban Közép-Európa s csakis Magyarország érdemli meg ezt az elnevezést” — írja Cholnoky. — „Helyzete következtében valóságos népválasztó. Mint valami biztos szikla, tört meg rajta minden néphullám s az európai nemzetek apró versengései következtében gyors léptekkel fejlődött az emberi művelődés.”

A bevezető rész után Nagy-Magyarország általános leírása következik. Ez az alig 6 lapra terjedő rész hazánk határaitól, területéről, vízrajzáról és részeiről nyújt vázlatos áttekintést.

A könyv legbehatóbban az Alfölddel foglalkozik, amelynek geológiai történetéről is részletes ismertetést ad. Cholnoky szerint nem valószínű, hogy a levantei korban összefüggő tó lett volna az Alföldön, mert ilyen tó parti képződményeinek nincs semmi nyoma. Ha volt is levantei tó, az csak kis kiterjedésű lehetett, amelynek felszíne mélyebben volt a tenger szintjénél s hajdani parti képződményei is mélyen el vannak temetve az Alföldet feltöltő, szárazföldi rétegek alatt. Minden valószínűség szerint az Alföld helyén elsúlyodt pannóniai rétegek tetején lefolyástalan sivatagos medence volt. Ebbe a környező hegyekből hatalmas törmelékű rakódtak bele (de nem delták!), mint amilyen pl. a szent-lőrinci kavicskúp. A sivatag agyag és futóhomok térszíne a pliocén végén, amikor a klíma nedvesebbre fordult, gyepes pusztává vált. A levegőből hulló port a pusztai növényzet megkötötte s így a lösz vastag rétegekben felhalmozódott. Később a lösz, a pusztai folyók medréből kifújta futóhomok, továbbá a folyami és tavi képződmények tökéletes síksággá egyengették az Alföld felszínét.

Az Alföld későbbi szerkezeti kialakulásával kapcsolatban külön foglalkozik a könyv a Duna terraszaival, továbbá az Alföld eredeti felszínének részeivel, nevezetesen a Duna-Tisza közötti hátsággal, a Solti-, Titeli-fennsíkokkal, a rumai lösz-fennsíkkal, a Nyírséggel, a tiszántúli, a Mátra-Bükk-alji és az északkeleti törmelékletőkkel, s végül a mesterseges felhalmozott kún-halmokkal.

Az Alföld folyói című fejezet rövid általános áttekintés után a Dunával és Tiszával foglalkozik behatóan, részletesen kiterjeszkedve a szabályozásokra is. A Tisza szabályozása még ma sem tökéletes, mert a munkálatoknál nem vették teljesen figyelembe a Vásárhelyi-féle hidraulikus törvényt.

Meglehető részletességgel foglalkozik a szerző az Alföld települési viszonyaival is. Cholnoky szerint az Alföldet az ókorban nem boríthatta erdőség, mert akkor nem tanyázhattak volna itt sátoros pásztorok. A magyarok eleinte szintén sátoros pásztorokkal népesítették be az Alföldet, de hoztak magukkal földműveseket is s valószínűleg ezek készítették az ázsiai öntöző berendezésekre emlékeztető Csörsz-árkát. Az alföldi falvak utcás, halmaz, vagy centrális települési formát mutatnak. Érdekesekek a nyírségi bokortanyák is. A városok települési formái szintén háromféle típusúak: vásárhelyek, gazdasági centrumok és átkelőhelyek.

Az Alföldről szóló részt az Alföld újabb fejlődési mozzanatainak (mocsarak lecsapolása, a futóhomok megkötése, az akác importálása, ártézi kútak fúrása, szikesek megjavítása stb.) és a 10 legnagyobb alföldi városnak rövid ismertetésével fejezi be a szerző.

A Dunántúlt ugyanolyan szempontok szerint ismerteti a könyv, mint az Alföldet. A Magyar-medencének ezen az Alföldnél kevésbé megsúlyodt részén háromféle szerkezeti formát lehet megkülönböztetni. A gyűrődetlen maradt Magyar-masszívumnak, vagy ahogy Prinz Gyula nevezi, a „Tiszia”-nak a Dunántúl nyugati szélén emelkedő ősközetekből álló fedetlen tönkjeit, a Dunántúl közepén és délkeleti szögletében emelkedő másodkori rétegekből álló röghegyeket és a Dunántúl legnagyobb részét felépítő, késő harmadkori rétegekből álló halomvidéket vagy tökéletlen síkságot. Ilyen, a pliocénkori sivatag szeleinek pusztító ereje által letarolt tökéletlen síkság a Kis-Alföld is, amelyre a Dunának kavicsból álló alpi törmeléke óriási törmelékűpot épített. Ez a Pozsony-

tól Győrig terjedő hatalmas törmelékkúp Európának legnagyobb ilyenemű képződménye.

A Dunántúl hidrográfiájának legérdekesebb részei a Fertőről és a Balatonról szóló fejezetek. A Balaton is pusztulófélben levő tó, Medencéjét az idők folyamán annyira betemette a patakok hordaléka és a szélhordta por, hogy ha nem volna benne víz, nem is vennők észre, hogy horpadás. Részletesen tárgyalja a könyv a tó vízének kémiai és fizikai sajátságait, a hullámzást és egyéb mozgási jelenségeket, a fénytünetményeket stb. Tisztázza a „rianás” fogalmát is, amelyet sok tankönyv még ma is tévesen értelmez.

A Dunántúl települését sűrű apró falvak jellemzik. Olyan óriási falvak, mint az Alföldön, itt nincsenek. A városok főként átkelőhelyek, vásárhelyek és gazdasági centrumok.

Budapesttel külön fejezet foglalkozik. Ez a rész teljes részletességgel tárgyalja a főváros környékének geológiáját és a város kialakulását.

Az Északnyugati Felvidéknek, amely részben a Kárpátok láncából, részben a Variszkuszi-hegységnek egyes darabjaiból, részben pedig vulkáni eredetű hegyekből van összetéve, főként a geológiai és morfológiai viszonyaival foglalkozik a szerző. Festői tájleírásokban ismerteti a Kárpátok szelíd homokkő-övét, a szirtek alakjában jelentkező mészkővonulatot, a fő és belső kristályos zónának magasbatörő tagjait, az óriási kiterjedésű vulkáni övezetet és a láncok közé foglalt medencéket.

Települési szempontból a hazai legeltetés és erdőgazdálkodás vidékein a szétszórta telepek, a völgyekben pedig az apró falvak a jellemzők. A városok részben helyi energia folytán keletkezett bányavárosok, részben pedig helyzeti energia következtében kifejlődött gazdasági centrumok, útcsomósások és átkelőhelyek. A Felvidék városai a cseh uralom alatt sokat hanyatlottak. Selmebányának több mint 10%-kal, Losoncnak 9%-al, Besztercebányának pedig 7%-kal csökkent a lakossága a megszállás óta.

Az Északkeleti-Felvidék szerkezete sokkal egyszerűbb. Tulajdonképpen csak az Északkeleti Kárpátok széles homokkőzónájából és az előtte végighúzódó egészen fiatal eredetű vulkánorsorból áll. A többi zóna csak némely helyt bukkantik elő egyes darabokban a homokkő takaró alól. Egyedüli számottevőbb városa Máramarossziget, amely jelentőségét medencefekvésének, sóbányáinak és a közeli hegyek erdőgazdálkodásának köszöni.

Erdély földrajzával kapcsolatban először is az Erdélyi-medencét körülzáró hegységekkel foglalkozik a könyv. Az Alföldet és az Erdélyi-medencét elválasztó Kelet-Magyarországi Szigethegységnek két tagját, a Gyalui-havasokat és a Radnai-havasokat kétségtelenül a Variszkuszi-hegyrendszer maradványainak tartja Cholnoky. A többi is valószínűleg az, de bebizonyítva még nincsen. A medence keleti peremén húzódó Keleti-Kárpátokban a homokkő-övezet mellett újra megjelenik a kristályos és mészkő-vonulat. A Keleti-Kárpátokon belül helyezkedik el hazánk legnagyobb összefüggő vulkánikus területe, amelynek utolsó darabja a Hargita. Ennek a hatalmas vulkáni platónak Csomád nevű kráterében van a csaknem desztillált víz tisztaságú Szent-Anna-tó. Az Erdélyi-medencét délről határoló Dél-Erdélyi-Felvidék a Kárpátoktól teljesen elütő szerkezetű hegyekből áll, úgy hogy a Déli-Kárpátok elnevezést Cholnoky szerint itt legfeljebb csak megszokásból lehet használni, de akkor is a hegységnek csupán egy részét hívhatjuk így.

Az Erdélyi-medence a Magyar-masszívumnak (Tiszíának) a fenti három hegyvonulat által körülzárt nagyon mélyen lesüllyedt darabja, amelyet vastagon betöltöttek a másod- és harmadkori rétegek. Igen ér-

dekések ennek a területnek a völgyei, amelyek mind kettős terrasszal vágódtak bele a medence eredeti felszínébe. Az alsó, széles, kavicsos fedett u. n. városi terraszokon épültek Erdély nagyobb városai, mint pl. Kolozsvár, Marosvásárhely, Székelyudvarhely stb. A felső, u. n. fellegetti terraszok nem igen maradtak meg a „súvadások“ miatt. Súvadásnak nevezi Cholnoky professzor az agyagból fölepített halmok lejtőinek lecsúszását. Igen érdekes jelenségek az Erdélyi-medencében a halasztavak is, amelyek a mellékvölgyeknek keresztgátakkal való elzárása útján keletkeztek. Ezeknek legnagyobb része még a bronzkorból való s latin és oláh nevük igen érdekes dokumentumai annak, hogy a magyarok előbb voltak Erdély lakói, mint az oláhok. T. i. a rómaiak idejében a halasztavakat latinul piscina néven nevezték, viszont oláhlul még a bukaresti törvényekben is „halasteu“ néven szerepelnek, tehát a már itt lakó magyaroktól vették át a tavak nevét. De a városok oláh neve is a magyar névhez hasonlít, nem a latinhoz. Pl. Kolozsvár oláhlul Cluj, latinul Napoca, Torda oláhlul Turda, latinul Potaissa, Nagyenyed oláhlul Aiud, latinul Bruda stb.

„Az oláhok — írja Cholnoky professzor — valóban, számtalan oklevéllel bizonyíthatólag, csak József császár idejében özönlöttek tömegesen Erdélybe, a törökök és saját fanariótáik elől menekülve. Eleinte nagyon sok bajt okoztak, mert dologkerülő, rablásra, lopásra mindig kész, még a cigányoknál is gonoszabb nép volt s amelyik falu mellé odatelepültek, ott vége volt a békességnek. Erőszakkal telepítették le őket a török időkben elpusztult vidékekre s ott ősi foglalkozásukhoz, a pásztorkodáshoz láttak. Ezzel aztán az illető vidék műveltségét tökéletesen szétrombolták.“

Erdély legnagyobb városai a medence szélén a vásárvonal és a közlekedési utak találkozási helyén épültek. A medence belsejében adminisztráló központok és gazdasági centrumok alakultak. Az erdélyi városok legnagyobb része az oláh megszállás óta nagy visszaesést mutat.

A csinos kiállítású tudományos művet, amelynek értékét nagyban növelik a szöveg közötti könnyen áttekinthető vázlatrajzok és egyszerű tömbszelvények, a legmelegebben ajánlom az olvasóknak szíves figyelmébe.

Barabás Tibor.

Az Orsz. Református Tanáregyesület Évkönyve az 1929/30. tanévről. Szerkesztette *dr. Papp Ferenc*. Debrecen és a tiszántúli ref. egyházker. könyvnyomdavezérsége, 1931. 95 l.

Az Évkönyv a hivatalos közleményeken és adatokon kívül három értekezést is tartalmaz, sőt ezek foglalják el terjedelmének nagyobbik részét (94 oldalnyi szövegrészből 69 oldalt). Az értekezések a következők: Debreczeni Ferenc: *A világnézet szerepe az új pedagógiai törekvésekben*; Écsy Ödön István: *A túlterhelés és a tantervátvitel*; dr. Vekérdi Béla: *A magyar tanárság anyagi helyzete*.

Mind a három értekezés értékes, tárgyánál fogva azonban az első és a harmadik számíthat a tképzői tanárság nagyobb érdeklődésére. Debreczeni Ferenc terjedelmes értekezésében sorra veszi a mai elméleti és gyakorlati pedagógiai áramlatokat, nagy felkészültséggel boncolja azokat, felületesen köztük a kapcsolatokat, találó és mélyenjáró kritikai észrevételeket fűz hozzájuk. Tanulmányából, de a bőséges irodalmi utalásokból is látszik, mennyire otthonos a szerző a legújabb német ped. irodalomban, Munkájának talán fogyatkozása, hogy majdnem kizáróan német forrásokra támaszkodik s hogy nem öleli fel az összes modern ped. törekvéseket, mindezek dacára rendkívül eszméltető és értékes összefoglaló képet ad napjaink pedagógiájáról. A pedagógia tanára az V. év-

folyam neveléstörténelme körében s ez évfolyam ped. gyakorlatain mindenestre gyümölcsözően felhasználhatja Debreczeni Ferenc kitünő értekezését.

Vekkerdi cikke a tanárság anyagi helyzete kialakulásáról tájékoztat kitünő módon. Vannak benne olyan adatok, amiket minden tanárnak tudnia és nyilvántartania kell. Ilyenek többek közt, hogy az 1919. utáni nagyarányú státuszrendezésből a tanárság kiesett, hogy az 1923. évi 6000. M. E. sz. rendelet, mely számos pótlékot állított be különböző fiz. ágazatokban, a tanárság ötödéves korpótlékaról említést nem tesz; hogy a 7000/925. M. E. sz. rendelettel életbeléptetett Tamássy-féle tervezet a korpótlékot hallgatással mellőzi; hogy 1924. év novemberében a nemzetgyűlés határozati javaslatot fogadott el a korpótlék visszaállítására, csakhogy azt az akkori pénzügyminiszter (Bud János) nem tekintette magára nézve kötelezőnek. Érdekes az értekezés azon része, melyben a szerző kimutatja, hogy a széniumos rendszer mai formájában a tanárság anyagi ellátásában csak átmeneti jellegű javulást hozott, míhelyt azonban az idősebb korosztályú tanárok nyugdíjbamenetele megkezdődik, ezzel kezdetét veszi egyszersmind a IX. fiz. osztályba való nagyobb tempójú kinevezés, ami a széniumos rendszer mellett is a IX. fiz. osztálynak a felsőbb fiz. osztályokhoz mért aránytalan megduzzadását fogja eredményezni.

Nagy figyelmet érdemelnek az értekezés azon részei is, melyekben szerző a magyar tanárság helyzetét Ausztria tanárainak helyzetével, továbbá más hazai státusok helyzetével: a bírákéval, a katonatisztekével hasonlítja össze. A nagy objektivitással, gondossággal a tanári sérelmek orvoslásáért meggyőző érveléssel síkra szálló értekezést ajánljuk kartársaink figyelmébe.

M.

Lett József: *A gyermek önkéntes megnyilatkozásaira építő tanításmód.* A. szerző kiadása. Hungária Nyomda és Lapkiadó Vállalat Rt. Kecskemét, 1928. 154 l. Ára 4 pengő.

Fenti címmel egy kitünő pedagógiai munka került a kezembe, amely a süketnémák tanítása közben szerzett tapasztalatokon épült fel ugyan, de amelynek gondolatai — ha a halló gyermekek tanításának módszerére kiterjesztjük — átalakító hatással lehet elemi népiskolai tanítási módszereinkre is. Az előszóban a szerző jelzi, hogy könyve kéziratával már 1918-ban elkészült, csak az akkori háborús állapotok és az utánuk következő nehéz anyagi viszonyok késleltették annak kinyomtatását. Ebből következik, hogy a bár a munka az új elemi népiskolai tanterv megjelenése után látott napvilágot és az új tanterv megjelenése óta ma már közismert elveket is hangoztat, megállapításait nem az új népiskolai tantervből és az annak alapján kitermelt pedagógiai szakmunkákból ültette át a süketnémák tanításának módszerébe, hanem azok két évtizedes önálló kísérletek és tapasztalatok alapján születtek. Másrészt azért sem lehet összefüggésbe hozni az új elemi iskolai tantervvel, mert sokkal mélyebben tekint a gyermeki lélekbe és éppen azért még radikálisabban helyezkedik szembe az eddigi sablonos tanítási eljárásokkal, mint az új elemi iskolai tanterv. Ha az e könyvben kifejtett újítások kellő megértésre és követésre találunk — amit rendkívül kívánatosnak tartok — átalakítólag hathatnak tanítási eljárásunkra.

Lássunk taláalomra néhány idézetet a könyvből: „A gyermekek gondolkozását csak az őket nagymértékben érdeklő tartalmakon lehet fejleszteni.” — „Általában azok a benyomásai, tapasztalatai, átélései érdeklik a gyermeket nagyfokban, amelyekről magától is szeret beszélni.” — „Az előre megállapított témák tárgyalása sok előismeretet, fejlett nyelv-

tudást, érdeklődést és gondolkodóképességet kíván, ami kezdő tanulóknál még hiányzik. Az ily módon való tanításnak tehát csak kevés eredménye lehet." — „Látjuk a bajt, de azért nem gondolunk arra, hogy nem alapján elhibázott-e tanítási eljárásunk. Nem hatolunk a dolog mélyére, hanem az érdeklődés mesterséges felkeltésével igyekszünk segíteni a bajon. Kirándulásokkal, a gyermekeknek bizonyos helyzetekbe való beállításával, események utánzásával, rajzzal, szemléltető eszközökkel akarjuk felkelteni a gyermekben az érdeklődést. Az így felkeltett érdeklődés azonban a kistanulóknál csak pillanatokig tart. Nagy haszna nem lehet ennek a gyermekben természetesen működő ellentétes hatású érzelmek miatt." — „Sokszor arra sem tudjuk eszméltetni a gyermeket, amit pedig egyébként ismer." — „E bajon a tanításra való leglelkiismeretesebb előkészülettel is csak részben tudunk segíteni." — „A gyermekek között több is akad, akik a kikérdezésnél pusztán jó szövegmé-kezetük és a nagyon begyakorolt szóviszonyítás segítségével egyik-másik kérdésünkre látszólag elfogadható feleletet tudnak adni anélkül, hogy kellően értenék, amit mondanak." — „Így sohasem szokja meg a sokoldalú érdeklődést, tapasztalatai *lassan* gyarapodnak, fogalmai *lassan* tisztázódnak." — „A legjobb tanítási eredmények elérése céljából tehát jobb tanítási eljárásokat kell keresnünk. A gyermekek ugyanis mindaddig nem fognak többet tudni, míg a módszer erre rá nem segíti őket." — „A gyengéknak a tudásra nagyobb szükségük van, mint a tehetségeseknek. Az eljárást tehát a gyengékhez kell alkalmazni." — „Az iskolán kívüli társalgásban nincs tervszerűség. Ott az emberek társalgási ösztöne szabadon nyilatkozik meg." — „Amikor az ismereteket csak kezdjük tanítani, itt sem járunk el helyesen, ha mi vetjük fel az új témát. Ilyenkor csak feltételezzük, hogy az új téma érdekelni fogja a gyermekeket." — „A tanítás kezdő fokán nem tartjuk helyesnek, ha nagyobb részben az oktató a kezdeményező." — „Mi a tanításnál kezdetben több szabadságot kívánunk biztosítani a gyermekeknek, de ugyanakkor több önállóságot várunk tőlük. Ez a mód sokkal kedvezőbb a gyermekek előtt és természetesebb is. Tapasztalatunk szerint nagyobb eredményre is vezet. Ép azért mi a tanítási eredmények fokozásának legfőbb feltételét a természetességben véljük megtalálni."

Folytathatnám az idézeteket, de elég ennyi is. Nem idézeteket kell olvasnia annak, aki a könyv szellemébe be akar hatolni, hanem magát a könyvet kell áttanulmányoznia. Új világ, új elgondolás, amely ma már nem is csak elgondolás, mert — miként a szerző az előszóban állítja — ez az eljárás a gyakorlatban annyira bevált, hogy követését mindenkinek meri ajánlani. Hangoztatja a szerző azt is, hogy módszerét a halló gyermekeken is kipróbálta, sőt az idegen nyelvek tanításánál is igen hatásosnak találta.

Egyébként a könyv két részre tagolódik. Az első részben a gyermek önkéntes megnyilatkozásainak és ezek keretében elmondott tapasztalatainak jelentőségéről beszél. Ez a rész négy fejezetre oszlik: A) Bevezetés. B) A mesterséges tanításmódok. C) A természetes tanításmód. D) Hogyan tehetjük közvetett uton érzékelhetővé az elvont tanítási anyagot?

A második rész fejezetei a következők: I. A nyelvek, továbbá a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításának módja, kapcsolatban a siketnémák beszédtanításának módjával. II. A kiejtés javítása és javulása. III. A jel használata a siketnémák tanításánál. IV. Iratás és rajzoltatás.

A könyv áttanulmányozása arról győzött meg, hogy Lett József alaposan átgondolt és két évtized alatt kipróbált tanítási eljárása a gyermeki lélek tökéletes ismeretén alapszik. Mint siketnéma-intézeti tanár

és igazgató önálló kutatás, sok elmélkedés után, a szakirodalomnak teljes ismeretével, kiváló éleslátással megtalálta az utat a siketnéma gyermek lelkéhez és mélyreható kutatásaival olyan értékeket hozott felszínre, amelyeknek nemcsak a siketnémák, hanem a halló gyermekek tanításánál is nagy hasznát veszi minden tanító. *Szkalka Lajos.*

Dr. Erdélyi László: *Magyar történelem új rendszerben.* A szerző sajátjaként került ki a Franklin Társulat nyomdájából a szegedi egyetem kiváló professzorának, árpádkori történetünk legérdemesebb kutatójának, középiskolai terjedelmű (198 oldal) történelemlönyve. Az előszó tájékoztatása szerint: „E könyv vezérfonál akar lenni mindenkinek, aki rövid idő alatt alaposan és igazán át akarja tekinteni a magyar történeti fejlődést nemcsak nagy vonásokban, hanem gazdagságában és mélyre, magasra ható értékeiben is.“ Nem csupán középiskolai használatra szánta tehát a szerző könyvét, hanem minden éretten gondolkodó magyar ember okulására, művelt, fő- és középiskolai tanuló számára egyaránt. Felhívja a figyelmet történeti könyveinkben lévő sok félreértésre, melyeknek meglátására és korrigálására őt az egész magyar történeti fejlődés átélése tette képessé. Négy évtized szakadatlan munkáját történeti műveinek az utolsó oldalon közölt terjedelmes jegyzékével bizonyítja. Ennek a hosszú, lelkes kutatásnak eredményét akarja eljuttatni minden magyar ember eszéhez, szívéhez és akaratához. Határozottan kívánja, hogy a középfoku iskola se zárkózzék el a kutatások új eredményei elől, „mert lehetetlen, hogy tudva tévedéseket tanítson és tanuljon.“ A kultuszminiszteriünknek ajánlott munka érdekes és új rendszere, gazdag és a történeti igazságkeresés legujabb eredményeit felölelő tartama valóban nagy figyelmet érdemel a középfoku történeti oktatás területén.

Nézzük először is, mi ez az új rendszer. Annak az érdekes megfigyelésnek érvényesítése a magyar történeti élet időrendjének a besorolásában és fejlődésének a tárgyalásában, hogy minden erőltetés nélkül átlag 40 éves nemzedékkorokra oszthatók fel a magyar történelem századai. Egy-egy ilyen időszaknak, nemzedéknek jellegzetes, egyseges tartalma van. Szt. István uralkodása, a keresztény állam alapvetése pl. pontosan 40 esztendő (998—1038). A német hűbérurasság elleni küzdelem (1038—1077.), Szt. László és Kálmán uralkodása, Magyarország nagyhatalmi fejlődése (1077—1116.), az ifjú királyok küzdelme az orosz trónkövetelő ellen (1116—55.), a görög beavatkozás, III. Béla uralma (1156—96), mind átlag 40 éves időszak. Ez a tagolás végigvezethető az egész magyar történet fonálán. A fejlődést 27 nemzedékkor tünteti fel Árpád fejedelemmé választásától napjainkig. 3 nemzedék a pogánykor, 5 a keresztény dominiumos királyság kora, 9 a szentkoronás hűbéri lovagkor (1196—1526.), 5 a reformációs török kor és 5 a pragmatica sanctio védelme, a gazdasági reformok kora. A honfoglalást megelőző időszak áttekintését is könnyűvé teszi az a meglátás, hogy a hallstatti, a laténi, a római és a hunn-avar kor 1600 éves időszak Magyarországon átlag szintén 40 éves korszakokra tagolódik. A nemzedékkorok és a nagyobb egységek fejezetei találoan emelik ki az illető kor jellegzetességeit, az események lényegét. Érdekes, jellemző fejezetcímek pl.: Szt. László és Kálmán kora: Magyarország terjeszkedő nagyhatalom. A lovag és a tudós király. — A Mohács előtti nemzedékkor: Főrendi kapzsiság és szittyá közrendiség a nemzetnek sírt ás. — Bocskay, Bethlen, I. Rákóczy György kora, a linzi békéig (1604—1645.): Protestáns háborúk vallásért és alkotmányért. A 26-ik nemzedékkor: Szabadságharc, osztrákosítás és kiegyezés.

kötet, 1929. december 31-i könyvvállománya már 45.457 kötetre szökik; az új beszerzések száma 9.747 kötet, több mint 25 százalékát teszi az év elején meglévő könyvvállománynak. A pedagógia, pszichológia, filozófia 2490 kötetnyi gyarapodással 31.538 kötetre emelkedik, míg az egyes szaktárgyakra, továbbá a különgyűjteményben feltüntetett ifjúsági irodalamra 2522, a tankönyvirodalomra 5.026, az iskolai értesítőkre 6.400 és a Monumenta Paedagogica sorozatra 171 kötet jut.

Örvendetes, hogy a könyvtár igazgatósága elkészítette a pszichológiai szakkatalógust, munkában van pedagógiai szakkatalógusa is, de mivel ez 20.000 kötet címét öleli fel, folytatásokban jelenik meg. A különgyűjtemények közül az ifjúsági irodalom katalógusa van munkában.

A szakfolyóiratok a könyvtár legvonzóbb és legkeresettebb olvasmányai. A folyóiratok közül magyar 103, német 117, francia 13, angol 16, olasz 3, latin 1. A könyvtár forgalmának 44%-ka esik a folyóiratokra, de a pszichológiai munkák is élénk érdeklődés tárgyai s a pedagógiai tárgyú olvasmányokkal együtt a forgalom 36 %-át alkotják.

Nagyon érdekes az is, amit a könyvtár igazgatósága a látogatók és kölesönzők foglalkozásáról ír. E szerint: „az olvasó közönségnek számban és arányban legnagyobb része a hivatásos pszichológusok, orvosok, pedagógiai szakírók és a gyakorlati tanító- és tanárképzéssel foglalkozó professzorok sorából kerül ki. Igen szorgalmasan látogatja a könyvtárt az elemi iskolák tanszemélyzete is. A középiskolai tanárságot a pedagógiai kérdések általában kevésbé érdeklik, ők inkább saját speciális szakjukhoz keresik az anyagot. A polgári iskolák tanszemélyzete aránylag gyenge könyvtárlátogató. Az óvónők — saját szakfelügyelőiket és néhány magánintézetet kivéve, a könyvtárat egyáltalán nem látogatják“.

Vidéken működő kartársaink is használhatják a könyvtárt, de csak budapesti megbízottjuk útján vehetnek ki könyvet, folyóiratot. Akiknek ilyen megbízott elintézi könyvkölcsönzésüket, nagyon értékes és tanulságos irodalmi kincsésbányát találnak a főváros ma országosan is egyetlen pedagógiai szakkönyvtárában.

Mácsay Károly.

Dr. Rác Lajos: *Adalékok a XVII. század magyar műveltségéértéhez.* Két tanulmány. Különlenyomat a „Sárospataki Ref. Lapok“-ból. Sárospatak. Nyomatott a Főiskolai Könyvnyomdában. 1950. 46. lap. Ára nincs jelölve.

E kis mű néhány értékes adatot tár fel a XVII. századból, műveltségi viszonyainkról. Bemutatja, hogy milyennek látta Comenius a *De Cultura ingeniorum* s a *Gentis felicitas* c. műveiben a magyar közműveltséget. Tisztázza azt a kérdést, hogy milyen volt a XVII. század közepén ref. elemi iskoláink nyelve, majd Comenius *Continuatio admonitionis* c. műve alapján rámutat arra, hogy Rákóczy Zsigmond herceg „ha tanult is valamit Kereszturi Pál uramtól az iskolában a német nyelvből, azt künn az életben a bécsiek és a Habsburgok iránti ellenszenvből csakhamar elfelejtette“.

A mű második része a Comenius kívánságára felállított pataki nyomda történetét ismerteti. Kritikai alapon gondosan összeállítja mindazon művek jegyzékét, melyek a pataki sajtóból kerültek ki. Foglalkozik nyomdászainak életére vonatkozó megmaradt adatokkal is.

Örömmel köszöntjük e kis könyvet főként azért, mert bemutatja, miként látta a nagy morva pedagógus a magyar nép közviszonyait és jellemét. Nemzeti önismeretünk kialakulása szempontjából nem lehet közömbös számunkra a XVII. század világotjárt, nagy műveltségű fiának rólunk alkotott véleménye. A kép, melyet rólunk fest, igen sötét s ami komorságát még növeli, jóindulatu és tárgyilagos megállapítások

eredménye. A tudós szerző ily irányú munkásságának igen értékes folytatása lenne az, ha csupán Comenius alapján megírná a XVII. század sárospataki diákjának és tanárának lelki rajzát is. Fajunk önismerete nélkül nincs haladás.

Dr. Tóth Antal.

Mesterházy Jenő: *Egyetemes történelem*. II. kötet: A magyar nép honfoglalásától a demokratikus küzdelmek koráig. 5 térképvázlattal és 38 képpel. Tanító- és tanítóképző-intézetek II. osztálya számára. Franklin Társulat kiadása, Budapest. 152. l.

A tanítóképzők II. osztálya egyetemes történelmi tananyagának feldolgozása rendkívül súlyos feladatot ró a tankönyvíróra. A középkori történelem második és harmadik korszakát, az újkori történelem teljes ismertetését, k. b. egy évezred politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális átalakulásának összefoglaló áttekintését kell adnia. E mellett az új tanterv az egyetemes történelem kapcsán megkívánja a magyar történelem eddigénél behatóbb, alaposabb tanítását a magyar és egyetemes történelmi kapcsolatok kidomborításával.

Mesterházy Jenő e különösen nehéz feladatot nagy hozzáértéssel, alapos tudással, rendkívül ügyes kézzel oldotta meg. A középkori történelem kúsza szálait egységbe fogta a középkori intézmények: pápaság, császárság és hűbériség fejlődésének középpontba helyezésével. A középkori intézmények hanyatlása korában szemléletesen mutatja be az egyetemes császári hatalommal szemben, kialakuló nemzeti államok fellendülését, állami és társadalmi életük átalakulását. Mellőz minden lényegtelenet, de figyelmét nem kerüli el semmi körülmény, amely a politikai, társadalmi és kulturális fejlődés szempontjából fontos lehet. Nagy gondot fordít a középkori műveltség ismertetésére. Szakiskolánk jellegének megfelelően alaposan tárgyalja az iskolaügyet az alsófokú oktatástól az egyetemig. A tudományos élet mellett a művészetet, különösen a költészetet részletesen adja.

Ez újkori történelmet egy művelődési képpel nyitja meg, a renaissance-költészet és képzőművészetek ismertetésével. Nagy kár, hogy a tankönyv szűkre szabott terjedelme miatt nem tárgyalhatta oly behatóan, mint a középkori műveltséget. Az újkori történelem három korszakának gazdag eseményeiből a leglényegesebbet választja ki. Mellőzi a háborúk részletes ismertetését, ehelyett a nagy szellemi és gazdasági átalakulásokra fordít gondot. Az újkor első részének és a felvilágosodás korának változásait úgy ábrázolja, hogy nem esik sem a maradiság, sem a felforgató újítások végletébe.

Szerencsés kézzel oldja meg a magyar nemzeti és az egyetemes történelmi kapcsolatok kidomborítását. Az eddigi tankönyveinkkel szemben sokkal nagyobb terjedelemben nyújtja a magyar történelmet, szervesen beleillesztve az egyetemes történelem fejlődési korszakaiba 9 fejezetben, 14 tanítási óra anyagaként. A magyar nemzet világtörténeti hivatását, nagy erőfeszítéseit úgy tárgyalja hogy „fejleszti a magyar öntudatot, hazaszeretetre, önfeláldozásra, a mult iránti kegyeletre nevel.”

Szemléletessé teszi a szöveget a jól megválasztott képanyag. Az első osztály tankönyvével szemben sokkal kevesebbet nyújt, aminek oka a tankönyv megállapított szűk terjedelme lehetett.

Nagy érdeme a tankönyvírónak, hogy figyelme kiterjed a legújabb tudományos megállapításokra. Könyvét, mely régi hiányt szüntet meg, örömmel fogadjuk.

Dr. Zsindely Kata.

H I R E K.

A közgyűlés napján d. u. kirándulunk Pannonhalmára. Aki részt akar venni, május 10-éig jelentse be a főtítkárnál.

Személyi hírek. *Woyciehomszkyne dr. Lajos* Mária bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-int. tanár a közokt. minisztertől ápr. 27-től máj. 17-ig tanulmányi szabadságot kapott és szabadságidejét Németországban az új típusú német tanítóképzés tanulmányozásával tölti. — *Farkasdy Zoltán* VII. ker. áll. tanítónőképző-int. rajztanár tollrajzaiból, aquarelljeiből és olajfestményeiből márc. 29-től április 7-ig az intézetben sikerült műteremkiállítását rendezett. Kiállítását széleskörű érdeklődés kísérte s róla a napi sajtó is megemlékezett. — A Szülők Iskolájában ápr. 21-én *Burhard-Béla*váry Erzsébet áll. óvónőképzői mintaóvónő *Mit akar a Montessori rendszer?* címen, május 5-én *dr. Kenyeres* Elemér óvónőképző-int. tanár, egyetemi magántanár *A nagybárosi gyermek az ovodában* címen tartottak előadást. — Ápr. 19-én a Rádió Szabad Egyetem keretében *Katona Géza* tónőképző-int. tanár *Az elkényeztetett és makacs gyermek* címen olvasott fel. — A székesfőváros Népművelési Bizottsága által ápr. 26-án Zsámbékra rendezett tanulmányi kirándulást *Mesterházy* Jenő bpesti áll. títókép. tanár vezette.

Áthelyezés. A közokt. miniszter *Kaposi* Károly csurgói áll. tanítóképző-int. gyakorlóisk. tanítót f. évi szeptemberi hatállyal saját kérelmére a bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézet gyakorlóiskolájához áthelyezte.

Változás a képesítők elnökeinek és miniszteri biztosainak névsorában. A közokt. miniszter a június havi tanítóképesítő-vizsgálatokra kiküldött, de más irányú elfoglaltságuk miatt megbízatásuknak eleget tenni nem tudó miniszteri biztosok helyett az esztergomi érseki róm. kath. tanítónőképző vizsgálataira miniszteri biztosul *Huszka* Ernő miniszteri tanácsost, a győri róm. kath. tanítóképző vizsgálataira *Fekete* József központi szolgálattelre beosztott áll. tképző-int. tanárt küldötte ki.

Nyilvánossági jog. A közokt. miniszter a Keresztes Nővérek *zsámbéki* róm. kath. tanítónőképző-intézete I—II. osztálya részére, a *Salvator* Nővérek *bpesti VI. ker.* rk. tanítónőképző-intézete I—II. osztálya részére, a *dombovári* róm. kath. tanítónőképző-intézet I—IV. osztálya részére, úgyszintén a *székesfehérvári* Ferenc József Nőnevelő Intézet róm. kath. tanítónőképző-intézet I. osztálya részére a nyilvánossági jogot az 1930/31. iskolai évre megadta.

A Magyar Eszperantó Egyesület új elnöke. A Magyar Országos Eszperantó Egyesület április 10-i közgyűlése nagy érdeklődés mellett folyt le. 23 egyesület (köztük az Orsz. Közoktatási Tanács, a Magyar Szülők Szövetsége, Cserkészsövetség, A magy. kir. posta, a MANSz., Pro Hungária stb) hivatalosan is képviseltette azon magát és 18 egyesület nevében fel is szólaltak. A közgyűlés a tisztújítás során országos elnökül nagy lelkesedéssel *Mihalik* József bpesti VII. ker. áll. tónőképzői tanárt választotta meg.

Újabb áramlatok a neveléstudomány terén. Erről a rendkívül érdekes tárgyról szóló, az adatok káprázatos sokaságára támaszkodó előadással nyitotta meg a Magyar Paedagogiai Társaság ápr. 18-án megtartott XXXIX. nagygyűlését *Weszely* Ödön tud. egyetemi tanár, a Társaság al-

elnöke. Új törekvések, eszméáramlatok a neveléstudomány terén — úgy-
mond — már a világháború előtt voltak. A szociális és az individuális irá-
nyok harca a háború előtt kezdődött. Ez a harc ma már elintézettnek
tekinthető. Ma már nem kérdés, hogy az egyén vagy a társadalom szem-
pontja legyen-e uralkodó a nevelésben. Éppen így elavultaknak tekint-
hetők a munkaiskola, a személyiség-pedagógia és a kísérleti pedagógia
egyes eszméi. A világháború után, amint az a világválságok nyomán min-
dig történni szokott, szinte hihetetlen erővel lépett fel az újítási vágy és
a nevelés terén is az újítók egész serege követeli a meghallgatást. A há-
ború után kialakult újító törekvéseket 3 csoportba lehet osztani. Az újítók
vagy az iskolaszervezetet akarják átalakítani, vagy a tanítás módszerét
megváltoztatni, vagy pedig a neveléstudomány struktúráját akarják új
elméletek felvetésével új alapokra helyezni. Az újítók nagy része ko-
runk demokratikus áramlatainak hatása alatt áll. Nem is minden gon-
dolatuk új, sokat átvettek. Sok eszméjük Rousseaura, a pedagógia e nagy
forradalmárjára vezethető vissza. Vannak irányok, melyeknek nincs is
szilárd keretük. Sok újítónak csak az a lényeges, hogy szembe helyez-
kedjék mindennel, ami régi. Az újítók a munkaiskola helyébe az *élmény-
iskolát* léptették, majd később ennek helyébe az *életiskolát*. De mihamar
ezzel sem voltak megelégedve. Ma a *termelő iskola* az újítók eszmény-
képe. Ennek az iskolának a termelő munka az alapgondolata. E gondo-
latnak megfelelően az iskola maga lássa el magát, amire szüksége van,
így padokkal, térképekkel, iskolaszerekkel, stb.-vel. A termelő iskolában
folyó munkának többé nem az öntevékenység, hanem az *önkifejlés* az
alapgondolata. Az összes új iskolák az önkifejlésen alapulnak. Ezzel az
alapgondolattal függnék össze az Amerikából kiindult *módszerjavító*
törekvések is. Az új módszernek önelhatározásból kiinduló egyéni mun-
kát kell megindítania. — Az új iskolára és új módszerre irányuló törek-
vések mindenütt magániskolákban érlelődnek, csupán a bécsi községtanács
és az orosz szovjet terjesztette ki a szervezeti és módszerbeli újításokat
az egész nyilvános oktatásra kötelező erővel, holott a nagy közoktatási
szervezet és az abban folyó didaktikai munka átlagemberek teljesítmé-
nyeihez van szabva, az új törekvéseket pedig csak az átlagnál magasabb,
kiváló rátermettséggel megáldott nevelői személyiségek tudják megvaló-
sítani. — Nagyon érdekesek voltak az elnöki megnyitónak azok a részei
is, melyekben az illusztris előadó a pedagógiának *öntörvényszerűsége*
irányuló törekvéseiről, a neveléstudomány elméleti szakembereinek új
pedagógia megalkotására irányuló erőfeszítéseiről szólt. Nagy fontos-
ságú előadásának azon végső megállapítása is, hogy az újítás lelkes hívei
felfedezték már az újítás határait. Nem lehet a végletekig újítani. Újjab-
ban a könyvek tömege jelent meg, amelyek mind a határokról szólnak.
— *Weszely* Ödön nagyszabású előadását, mely minden pedagógus szá-
mára tájékoztatóul szolgálhat, a nagyszámú közönség lelkes tapsal ju-
talmazta.

A Magyar Paedagogiai Társaság új tagja. A Magyar Paedagogiai
Társaság ápr. 18-án tartott nagygyűlésén *Kiss József* bpesti áll. tñön-
képző-int. tanárt, egyesületünk főtitkárát rendes tagjai közé választotta.
Kiss József kitiűnő gyakorlati nevelő és a fizika-matematika metodikájá-
nak jólismert szakembere. Érdeklődése újabban a neveléstudomány más
területei felé is fordult. *Nők a tanítói pályán* és *Montessori Mária neve-
lési rendszere* című tanulmányai megérdemelt sikert arattak. Folyóira-
tunknak is egyik legszorgalmasabb munkatársa. Tanítóképzésünk statisztika-

tikai adatairól készített összefoglalása az erre vonatkozó egész irodalom gondos feldolgozásával készült. Az olasz tanítóképzésről írt cikke pedig közvetlen tapasztalatok alapján ad erről a kérdésről felvilágosítást. Kiss József kartársunk megválasztásának örvendünk és neki újabb sikereket kívánunk!

Adományok Egyesületünk céljaira. A bpesti VII. ker. áll. tanító-nőképző-intézet Egyesületünk javára ápr. 12-én a Budai Vigadóban rendkívül sikerült műsoros estét rendezett. A Vigadó nagyterme teljesen megtelt ez alkalommal közönséggel. Az előkelőségek soraiiban jelen voltak: *Gévay-Wolff* Nándor államtitkár, *Greszler* Jenő, dr. *Mészáros* Károly miniszteri tanácsosok és a kultuszminisztérium tisztviselői közül számosan, Az est prologusát *Kosáryné Réz* Lola, az ismert kiváló író nő mondotta. Az intézet növendékei és a gyakorlóiskola tanulói által bemutatott gazdag ének-, zene- és táncszámokból összeválogatott választékos műsor mindvégig lebilincselte a közönséget. A program művészi előkészítése és előadása *Héger* Lujza és *Csukás* Zoltán zenetanárok nemes buzgalmáról és kiváló hozzáértéséről adott újabb bizonyosságot. A sokáig emlékezetünkben élő műsoros est, mely kerekén 1000 pengővel segíti Egyesületünket céljai elérésében, *Pároy* Endre elnökünk páratlan agilitásának, akadályt nem ismerő akaraterejének, nemes becsvágának s Egyesületünk iránti nagy szeretetének köszönheti megvalósulását. A rendezéssel járó sok munkában *Kiss* József egyesületi főtitkár volt segítségére. Fogadják e helyen is valamennyien Egyesületünk háláját és köszönetét. — Hasonlóan az Egyesület köszönete és hálája illeti a nagykőrösi kartársakat, kiknek nevében 41.56 pengőt küldött az intézet igazgatója. Sokra becsüljük és a legnagyobb mértékben értékeljük nemes buzgalmukat. — Folyóiratunk mult számában emlékeztünk meg a bpesti I. ker. áll. ttköz. adományáról. Kiegészítésül közöljük, hogy az intézeti ünnepség rendezésében *Németh* Sándor c. igazgató és *Kishonti* Barna tanár fáradoztak.

A debreceni ref. tanítóképző jubiláris ünnepsége. Az ősi kollégiummal kapcsolatos tanítóképző-intézet május 17-én ünnepli fennállásának 75. évfordulóját. Az ünnepség főrésze d. e. fél 11 órai kezdettel a kollégium dísztermében fog lefolyni. *Baltazar* Dezső püspök imája után *Karai* Sándor koll. igazgató üdvözlő beszédet mond, melyet *Veress* István int. igazgató emlékbeszéde fog követni. Az emlékünnepe után *Bartha* Károly int. tanár alkalmi beszéde kíséretében a hősi halált halt tanítóképzősök emlékművét fogják megkoszorúzni, d. u. 4 órakor pedig a kollégium udvarán tornavizsgálat és cserkészavatás lesz.

Nyugtázás. Tagsági díjat fizettek 1927-re: *Rizmayer* M., *Téger* B., 1928. I. felére: *Bagó* M.; 1928-ra: *Machik* J., *Fehér* A., *Rizmayer* M.; 1929. II. felére: *Bertha* M.; 1929-re: *Machik* J., *Fehér* A., *Csukás* Z., *Rizmayer* M.; 1930. I. felére: *Kaposi* K., 1930-ra: *Machik* J., *Fehér* A., *Rizmayer* M., *Bertha* M., *Gergely* F., *Lechnitzkyné* *Jancsó* G., *Rácz* E.; 1931-re: Dr. *Pál* M., Dr. *Simonyi* *Kálmánné*, *Gaál* A., *Öllös* S., *Köveskúti* J., *Glatt* A., *Medgyesi* *Mariska*, *Medgyesi* *Zsófia*. *Előfizetés a folyóiratra*: Székesfehérvár rk. tnőkép. (1930—1931.) *Adományok*: Budapest II. áll. tnőkép. 300 P.; Budapest I. áll. tkp. 71.60 P. — *Nagykőrösi* ref. tkp. 41.60 P. *Befizetés a Tanítók Házára*: Csurgó áll. tkp. (2 P.)

Bpest, 1931. V. 1.

Pócza *József*, pénztáros.